

HOTARUL

LITERAR — CULTURAL — ARTISTIC

ANUL IV. Nr. 9-10-11

A R A D

NOEMVRIE 1937

CUPRINSUL :

Al Negură --- ---	Biblica
Copilu Cheatră --- ---	Peisaj moșesc
Petre Pascu --- ---	Rondel (din Petofi)
P. Bogdan --- ---	Stampă
Ioan Iluna --- ---	Toamnă
Silviu Hotăranu --- ---	Răscumpărare
Pompiliu Barbu --- ---	Lui Adrian Zografi
G. C. Băisan --- ---	In foc de soare — Plugarii — Durare —
Cornelia C. Bodea --- ---	Acum o sută de ani ✓
Voichița Jalea --- ---	In fulgerarea clipei
Al. Negură --- ---	Stârșit de an școlar
George Hanganu --- ---	Italia în opera lui V. Alecsandri
Leonard Divarius --- ---	Moartea în mină
Gh. Moșlu --- ---	Stropi din cascada vieții
Ioan Bofaș --- ---	D. Gusti: ctitorul științelor so- ciale românești
Ioan Iluna --- ---	Folklorul în regiunea Crișurilor
Pan --- ---	Cronica rimată
Horea Tanu --- ---	Caragiale în Arad

DĂRI DE SEAMĂ :

Ion Vornicu --- ---	Șezătoarea literară a »Societății scriitorilor români din Ardeal«
Al. Constantinescu --- ---	Salut de bunăvenire

CĂRȚI : MIRCEA DAMIAN: Gheorghe I. Marin — SAȘA PANĂ :
Iarba fiarelor — CONST. NISIPEANU: Spre țara închisă
în diamant — SEPTIMIU POPĂ : Temnițele Clujului (a. n.)
Istoria filosofiei dela Renaștere la Kant (I. b.) — M. POLIH-
RONIADE și AL. IELL: Domnia lui Carol I. — CONST.
STOICĂNESCU: Revoluția lui Horea — AUREL A. MU-
REȘIANU: Originea Ciangăilor din Săcelele Brașovului (I. p.)

NOTE : Teatrul românesc permanent la Arad — O revistă a „Socie-
tății scriitorilor români din Ardeal (a. n.) — Manifestări cul-
turale la Arad (a. c.)

HOTARUL apare lunar sub îngrijirea unui comitet de redacție alcătuit din membrii «*Ateneului Popular*» și din câte un reprezentant al societăților culturale federalizate: *Astra*, *Institutul Social Banat-Crișana* despartământul Arad, *Concordia*.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

A R A D,

Strada Vasile Goldiș 6

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ABONAMENTE:

Autorități, întreprinderi, instituții	Lei 500
Biblioteci și Particulari	Lei 200
Preoți, învățatori, studenți	Lei 100

Manuscrisele admise de comitet vor fi publicate în ordinea primirii. Autorii sunt rugați a le trimite scrise la mașină pe o singură pagină. Cele nepublicate — nu se înapoiază.

HOTARUL

LITERAR — CULTURAL — ARTISTIC

ANUL IV. Nr. 9-10-11.

A R A D

NOEMBRIE 1937

Biblica

*Octombrie și-a încărcat chervanele decuseară
Și-a pornit-o, odată cu ele, prin lat de țară.
În Bărăgan a lăsat munți de pae și vrafuri de coceni;
Otavă fragedă și liniști, a descărcat în poeni!*

BCU Cluj / Central University Library Cluj
*În aur și purpură pădurile a îmbrăcat,
Dealurilor, covoare de preț, pe nimica le-a lăsat...
Munții îngroziți de risipă, și-au cutremurat frunțile,
Șapte chervane, peste șapte ape, au rupt punțile!*

---

*Octombrie și-a dat tot — ca omul bun la beție —
Și luându-și lumedn cap, de nimeni n'a mai vrea să știe!..
Acum rabdă de sete și de foame, din pământ mușcă
— Și-o vezi dimineața, sub garduri, cum tremură goală pușcă!*

AL. NEGURĂ

Peisaj moșesc

Ceru'ntreg s'a cătrănit și munții s'au posomorit,
 Pădurea se jelește să-i treacă de urât.
 Păraiele plîng mijind pe sub bolovași
 Și moșii 'și tragăna pe drumuri jilave necazul din ani în ani.
 Popa din Albac și-a uitat desaga în curtea unui holoangăr unde
 [a mas

Să slujească pentru nevasta acestuia un parastas.
 Muierile culeg znopi de lacrimi în colțuri de năframă,
 Pentru fata holoangărului ce-i de pe-acum orfană.
 Gornicul Partenie, palid și sleit,
 De gânduri, de lângă cădelniță a 'nlemnit.
 Cetinele nu mai cîntă pe strimtele poteci,
 Haiducii și-au strunit paloșile 'n teci.
 Numai belea Virvoară suspină din splină,
 Că n'are 'n casă o coaje și n'are să-si tae pe iarnă, un
 [purcel de slănină.

Măriuca se tîngue și blastămă 'n sudalme
 Că lui Pătru i-a pierit vlaga din palme.
 belea Savetă mai cuminte, roagă Precestea,
 Să scoată pruncului, ce-i pleacă 'n streini, o altă si mai no-
 [rocoasă stea...

Albac, 15. Oct. 1937.

COPIBU CHIATRĂ

AL. PETÖFI*Rondel**Domnului Emil Monția*

Trist e omul câte-odată;
Viața'n vin e sămănată.
Deaceea noi bem într'una,
— Cană plină mai e vr'una?

Pivnițe avem, și casă,
Totuși nouă nu ne pasă.
Noi bem și zi și noapte, bem,
In câte crășme'n cale-avem.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Asta-i lumea noastră, asta,
Cum ne-așteaptă-acas nevasta!
E limbută rău femecea...
— Uple-mi și ocaua-aceea!

Sună mărunțișu'n pungă
Nu fiți triști: o să ne-ajungă:
Tot n'o să vedem noi sfinții,
Numărând pe rând arginții.

Deaceea haideți, măi fătați,
Daharul plin să nu-l lăsați,
Să bem și zi și noapte, bem,
In câte crășme'n cale-avem.

In românește de:
PETRE PASCU

Stampă

Imi 'naltă 'n zări amurgul
uitat colț de Bihor:
Spre văi desface burgul
covoare de mohor;

și'n plină dimineată
cu cer rănit în stânci,
dumbrăvi muiate 'n ceață
sclipesc cărări adânci.

Grofița — stropi de soare —
își plimbă caii dragi
în peisaj prea tare
de țară cu iobagi;

și'n trap de glesne fine,
pe-aleile argintii,
aduce svon cu sine
de năvăliri pustii...

Din calea-i fără modru,
cu armele 'n oblânc,
se pierd haiducii 'n codru-
adânc, tot mai adânc.

P. BOGDAN

Toamnă

Plângând, se pierd în zări cocorii,
Bătând încet din aripi sure
Și'n urma lor se'naltă norii,
De dup'o geană de pădure.

Țărani, cu fețe 'n bujorate,
Despoaie-al holdelor tezaur
Și'n urma lor, zac răsfirate,
Printre coceni, grămezi de aur.

Pădurea tristă despletită,
În fața vântului se'ndoaie
Și ca o mamă istovită,
Îl roagă mult, să n'o despoaie.

Și el păgânul, nu se'ndură!
Natura, geme'n agonie...
Nu simți în tine o frântură,
Sărmana inimă pustie?

IOAN ILUNA

Răscumpărare

Munți suri
 Din adâncita zare
 N'ascundeți razele de soare ...
 Lăsați-le,
 Mai repede să vină,
 Să-mi încălzească boarea din suflare,
 Să mă inunde în lumină ...

Era așa de-adâncă noaptea! ...
 Și zările erau de scrum;
 Iar visele 'nnecate 'n fum
 Se svârcoleau neputincioase
 Să prindă iară iarăși aripi ...
 Cărările-s însângerate ...
 Și gândurile sfârtecate
 În bolta mea de lună,
 De spini și ghimpi
 Ce m'ațineau
 În crug de timp
 Cu vreri încătușate
 Și trăznet de furtună ...
 Dar azi,
 Posed răvaș de îndurare! ...
 Și ghiață,
 N'o să mă mai bată'n față.
 Dela poiana din răscuri
 O mână de haiduci,
 Trimit solie un porumb
 Din vânătări de cer
 Spre gândurile reci, de plumb ...

Cuvintele vestale
 Mă fulgeră'n înviore;
 Mă prevestesc.
 Că »zorii-s pe cale! ...«
 Deaceea azi,
 Mocnește'n spuză năzuința
 Spre opintiri neostoite ...
 Deaceea azi,
 Munți suri
 Din tremurări
 De depărtare,
 N'ascundeți razele de soare ...

Lăsați-le,
 Mai repede să vină
 Să-mi încălzească boarea din suflare,
 Să mă inunde în lumină . . .

Lăsați-le,
 Mai repede să vină
 Poteca mea de ani
 S'o crească floare de lumină . . .

SILVIU HOTĂRANU

Adrian Lograji

Chinuitule, îți îmbrățișez memoria
 Ca pe-o inimă dragă, de nespus.
 În tine omenia și-a prăznuit gloria,
 Florile-i sfinte . . .
 Fraged crin de argint e
 Steaua ta albă, în marea de Sus.

Binecuvântată fie madona dunăreană,
 Care-a născut lui Dumnezeu un așa bun fiu!
 Dar gătește-te lume cu viață sărmană,
 Pentru sărbătoarea hienelor și-a reptilelor,
 Căci omul sfânt a luptat în pustiu
 Și Cerul tău va fi un giulgiu de sicriu,
 După triumful beznei asupra zilelor.

POMPILIU BARBU

G. C. BĂISAN

In foc de soare

De mic mă părguiam în soare
Arând cu plugul pe corhană,
Sorbiam seninul din isvoare,
Dormiam cu fruntea pe cormană.

In primăvară când dușmanul
Fugea urlând pe strunga văii,
Cu ghioaga 'n mână și șumanul
Eșiam la treabă cu flăcăii.

Și boii mei — aveam doi boi,
Ca două flori de toamnă lungă,
Cum n'avea nimic 'n sat la noi:
Acel din hăis știca să'mpangă...

Puneam căciula pe-o sprinceană
Când mă 'ncearca melancolia,
Svântam o lacrimă din geană
Și mă 'ntreceam cu ciocârlia.

Dar într'o zi, cum stam la plug,
Răcni un glas în gura mare:
»Săriți că s'a încins un rug
Și arde groaznic la hotare!»

Lăsarăm plugul toți voinicii:
Sunase goarna de războiu.
Ne-am dus la moarte, doar calicii
Au mai rămas în sat la noi.

•Târziu, când m'am întors din luptă,
Mă tot opriam din loc în loc:
Eram schilod, cu fața suptă...
Flăcăii toți murise 'n foc...

*Nădejdia toată ni-i la voi
 Plugari cu frunțile 'n sudoare,
 Voi scoateți aur din ogoare
 Și duceți greul în războiu.*

*Pe timp de secetă pe sloată,
 Voi nu slăbiți din mână plugul,
 Plăvanii veșnic poartă jugul
 Arând din greu moșia toată.*

*De n'ați fi voi umili plugari,
 Din leagăn înfrățiți cu juncii,
 Să duceți jugul greu al muncii,
 Răsbînd prin timpii seculari.*

*Noi n'am avea nici grâu, nici poame,
 Nici păsări grase, nici porci
 Și nici mieluții cu cercei:
 Orașul ar muri de foame.*

*Te cred o dulce auroră
 Din slava cerului senin
 Și veșnic te-am crezut o soră
 Chiar când am fost lovit hain.*

*Dacă vre-odată ți-am greșit,
 Durere, tu să nu mă cerți,
 Din fire poate mi-am ieșit
 Și ca o soră să mă ierți.*

*Și de-oi muri, mă rog de tine,
 Să mă ridici ușor pe mâini,
 Să sfășii inima din mine
 Și'n stradă s'o arunci la câini*

G. C. BĂISAN

CORNELIA C. BODEA

ACUM O SUTA DE ANI:

M. NICOARĂ, ALEX. GAVRA ȘI PLANUL UNUI
INSTITUT BIBLIOGRAFIC ROMÂN

— Cu șase anexe —

Când scormonești printre hârtiile rămase dela Moise Nicoară și încerci să deslegi din ele enigma vieții lui, fiecare oră, fiecare zi ce consacri în acest scop, aprinde o candelă cu proiectări de lumini nebanuite asupra sufletului și personalității lui.

Descoperind o știre nouă, o scoți din întuneric și ca pe un obiect însuflețit o ștergi de praful uitării și-i ascuți glasul secular, — care adesea e timid și nesigur, dar de multe ori e așa de bogat, încât intercalarea în asamblul studiului ce pregătim, primejduiește proporțiile acestuia.

Iată de ce din când în când dăm publicității fragmente din viața și gândirea lui.¹⁾

În cele ce urmează este vorba de *legătura lui Moise Nicoară cu Alexandru Gavra*, profesor, apoi și director în Arad (dela 1824—1877) «în crăescul, împărătescul institut pedagogic al nației de legea grecească neunită românească, din împărăția Austriei». Legătura aceasta e bazată de comunitatea de sentimente și spiritul de sacrificiu în ridicarea nației lor.

La îndămână avem un schimb de scrisori cu anexe. Din ele reese pe deoparte avântul intransigent încrezător în forțele și răbdarea mai puțin încercate ale dascălului arădan, în contrast cu spiritul măsurat, prevăzător și prea încercat al expatriatului Nicoară, care în drumul idealurilor a fost doborât în repetate rânduri la pământ, și acum după dure-roase răni deschide ochii mai mari, mai circumspecți spre oculirea obstacolelor.

Prima scrisoare are data de 13 Mart. 1837. Ea este un răspuns al lui Alex. Gavra la o altă scrisoare, ce-i fusese adresată de Moise Nicoară, cu două luni înainte. Cuprinde istoricul cronologic al năzuințelor lui vane, de a pune bazele unei societăți pe acțiuni sau — «ortăcii» — pentru tipărirea cărților românești.

Societatea avea să poarte numirea de «Institut bibliografic» sau «Cabinetul muzelor romane» și intenționa să publice, an de an, câte două volume de cărți românești.²⁾ Scopul urmărit era împărțit: «a) a tipări cărți

¹⁾ Vezi Hotarul Nr. 5/1937 și studiul nostru: „Les réflexions d'un roumain sur l'époque du tanzimat en Turquie” — (precedat de un studiu biografic în Revue Historique du Sud-Est Européen. Partea I. No. 4—6 XIV).

²⁾ Bogdan-Duică, în „Ioan Barac” București 1933, pag. 31, pomenește și de „Ate-neul Român”, ziar ce ar fi fost sortit să fie reflexul gândirii românești din părțile ungu-rene: Confirmarea afirmației prin trimiterea la „Foaia pentru minte...” 1838, pag. 138 nu coresponde.

Românilor spre folos; b) a lăți lumina cunoștinței; c) a îndemna pe cei învățați spre ascultarea și spre tălmăcirea cărților; și d) a mijloci cu cărțile o neguțătoria foarte roditoare, în care nici cum acționarul nu să poate păgubească».

Manuscripte așteptau gata de tipar încă de prin 1830. Lucrurile își urmau cursul normal spre înfăptuire; dar s'a ivit reacțiunea contra înlocuirii în tipar, a slovelor vechi — totuși un vestmânt străin al limbei noastre — prin cele latine. Reacțiunea era susținută de Gavra și de ortodocșii ardeleni, care își dădeau seama, că la acel moment o carte cu litere lătinești nu era pe înțelesul tuturor.

Din înaltele foruri, rezoluția Crăiască venea părtinitoare; ea impunea însă aprobarea Arhiepiscopului de Carlovăț, în ce privește alegerea caracterelor tiparului... Aprobarea a tăgădat, contribuind simțitor la lăncezirea rezultatului și la micșorarea prestigiului inițial.

În tergiversări de tot felul se scuseră cinci ani lungi și grei, cari subțiară economiile personale ale idealistului, prea idealistului profesor. La răscruce își îndreptă speranțele spre plaiurile însoțite ale fraților de dincoace de munți și încercă să-și destăinuiască pasul, către cel mai mare din țară; îl așternu pe hârtie și, în Mai 1836, îl trimise ca memoriu, Domnului muntean Alexandru Ghica³⁾ (1834—1842), un om cu intenții bune, dar nu și cu destulă energie și sinceritate. Poate scrisoarea nici nu i-a parvenit, căci Domnul «nu-și descoperi voia și nici visteria națională...»

Vestea se răspândise probabil și prin ziare sau legături personale, căci un palid răsuflet de ajutor și colaborare fu concretizat într'o listă cu acționari: »Aleșii gintei romane de astăzi și fondatorii institutului bibliograficesc«.4)

E revelatoare parcurgerea numelor acestor „aleși“ din Țara Ungurească, din Ardeal, Țara Românească, Moldavia și Basarabia. Sunt 40; puțini, dar sentimentul național li-a fost mare. Din Muntenia e numai librarul bucureștean Iosif Romanov, din Moldova: Bojinca, paharnic și jurisconsult în Iași, iar din Basarabia cunoscutul poet Cavalier Costache Stamati. Lista Ardealului o inaugurează Episcopul ortodox V. Moga (1810—1845), om blând dar fără mare energie; pe când în Țara Ungurească acel anonim din capul listei, cu 2000 Fl., nu e altul decât Samuil Vulcan, Episcopul unit al Orăzii, acel Mecena al timpului său, ale cărui ajutoare — fie și din interes de propagandă — se răsrângeau din belșug. În rândul marilor donatori intra, pe lângă Consilierul Cernovici de Macea — cu 1000 Fl. — și latifundiarul Grabovschi din Pesta, Episcopul Arădan Gherasim Raț (1335—1850) și, firește, profesorul Gavra... Nu-i lipsită de interes mențiunea „localnicului Ghiba de lângă Arad“, desigur din neamul lui e aceea protectoare a culturii arădane, care a fost Elena Ghiba-Birta.

*

Lipseau însă de pe această listă atâția naționaliști din Arad și județ; lipseau atâția corifei ai culturii românești! Sufletul lor n'a vibrat de bucurie la vestea acestui înălțător proiect? Câtă viață românească ar fi înflorit atunci în Arad! Și câte minți românești, fascinate de „fata

³⁾ Nu unui simplu „prinț“, cum credea Bogdan-Daică. Ibid.

⁴⁾ Vezi la anexe.

morgana“ a culturii maghiare, nu s'ar fi întors cu prinosul lor la altarul afirmării naționale!...

Doar cald și solicitator invita Alex. Gavra să intre în societatea „lui“ pe „oricare naționalist de cinste, care vrea să derapene ceața de pe nația românească, și care are și alte slujbe precum sunt Domnii de Comitat, protopresviterii, districtualnicii directori, profesorii localnici, directorii, parohii, notarii, negoțitorii, învățătorii și alții; fiindcă la casele acestora întorcându-se mulți oameni se presupune despre ei, că mai bună ocazie au de a împrăștia cărțile printre popor“.

*

Această abținere a lor o găsim explicată, în parte, în criticele celor le comunica Nicoară prin scrisoarea — răspuns cu data de 16 April 1837 în zi de Vinerea Mare.

Având sub ochi scrisoarea lui Alex. Gavra, împreună cu anexa către Inaltul Prințip, planul ortăciei, lista contribuitorilor, titlurile și numărul manuscriselor¹⁾ adunate în acest scop, Nicoară nu-i trece cu vederea nici părțile bune, nici părțile rele.

Plutește peste întreagă scrisoarea lui un strigăt înăbușit al omului doritor să lumineze alte minți, dar pe care soarta l-a încătușat și l-a împiedicat să-și corectizeze idealurile. Să fi simțit o cât de mică protecție a zeilor, el ar fi pornit la muncă și ar fi scos foc și din perete... Resemnat, ca în fața adevărului din cartea Cronicarului „că bietul om e sub cârma vremii“, coardele sentimentului său patriotic vibrează, totuși, adânc la gândul că sfatul i-ar putea fi luat în seamă și deci, indirect, tot servește neamului. Deaceia se oprește asupra fiecărui punct din planul ortăciei, îi cântărește valoarea, iar sfaturile ce le dă — inspirate din dragostea și dorința nemăsurată de ridicare a fraților — sunt ca dictate unui alter ego al său.

Ceeace reproducem noi mai jos, este numai ciorna scrisorii trimise lui Gavra; deci cu stilul mai puțin îngrijit. O scrisoare lungă, în care găsim: profesiune de credință, răsvrătire, ponegrire, critică și sfaturi din sacul experiențelor lui. Este ancorarea pe hârtie a gândurilor rătăcind în abstract, ce-l munceau și-l chinuiau prin imposibilitatea de a deveni realități. Anul 1837 era al 53-lea din viața sa. O parte din firul noduros de epopee se depănase, irosindu-i puterile și energia necesară hazardării în necunoscut.

Și, totuși, dacă ar fi fost inițiatorul acestei opere de luminare a aeamului, litere de aur ar fi transmis-o posterității.

Alexandru Gavra arborase ca leit-motiv al planului său de muncă un caracter practic, mai mult comercial, care-l copleși la un moment dat, împiedicându-l să lărgească orizontul intelectual și spiritual al operei ce întreprindea. Ii lipsea lui Gavra — și Nicoară i-o spune — pânza de păianjen, cu care ar fi unit toată elita păturii intelectuale din Ardeal și Principate. Ajutat de Nicoară, sămânța urcată de ei ar fi trecut și grănițele în pământuri roditoare; în Constantinopolul diplomatic, de exemplu ar fi satisfăcut și pretențiile celor ce ne reclamau dovezi de vitalitate și de afirmare culturală. Perspectivele l-ar fi ademenit pe expatriatul Nicoară. Dar sufletul lui sângera încă de rănille căpătate cu 12—15 ani în urmă,

¹⁾ Lista lor o publicăm mai jos; la anexe.

când își jertfise tot, absolut totul pentru frații săi, pentru o cauză sfântă. Atunci, desnădăjduit, a plecat pentru totdeauna dintre ai săi, ca tot pentru ei să lupte, dar nu cu ei. Acum stă la o parte și nu intră în tovărășia lui Gavra; nu se poate abține, însă, de a nu-i da sfaturi. Il sfătuește pe calea cea bună — *calea fără planuri „himerice și văturoase“ de „tratate și ortăcii“*. Accentuează cu mândrie, că întreprinderea lui Alex. Gavra „înseamnă un pas hotărît în evoluția culturii românești“ — și că „cu atât mai mult învingerea piedicelor va trebui să formeze imboldul către săvârșirea ei“. Dar menirea unei cărți este mai sacrosanctă decât să se poată transforma în negustorie...

Cu cuvinte de cald suflu național vrea Moise Nicoară să-i infiltreze și să-i treacă moștenirea avântului său dezinteresat. „Pe dumneata te așteaptă lauda și mulțumirea veșnică. Nu le lăsa din mână, că ai păcătui. Și pentru un rezultat ca acesta nici o jertfa nu-ți fie prea mare păzind cinstea și interesul național... Și poți face aceasta și *fără societate*.”

„Nu toate pentru toți, nici toți pentru toate“ este quintesența sfaturilor sale pline de bun simț. Incercând cu analiza scrisorii către Inaltul Prințip muntean, Nicoară o găsește prolixă și confuză. Un suveran n'are timp să citească; sau dacă și citește, vrea o expunere clară și concisă. Ori după un lung preambul în care „nihil ad rem“, prea era naiv în credințele sale profesorul Gavra să creadă, că poate îndupleca pe Domnul Țării cu tonul prorocitor, în propunerea ce urmează: „Fiindcă eu pentru depărtarea locurilor nu pot avea întinsă comunicare cu Țara Românească și pentru aceia nici mă pot înțelege cu Țerenii de acolo, ași pofti ca cu Țara să fac deschilinit tractat și așa m'ași ruga ca să binevoiască reprezentanții aceia a lua acel lucru sub acoperemântul său ca apoi toată țara să se poată folosi de binele carele eu de aici îl făgăduiesc țării“ și mai jos adaugă:

„...din ceva fundus de acolo, sau din niște jertfe a unor cinstiți și râvnitori boeri să mi se trimită de acolo, de odată și cât mai degrabă 1000 de galbeni, și vor căpăta în schimb în decurs de cinci ani 5625 de exemplare tipărite“.

Gavra cerea nu numai patronajul Inaltului Domn, ci însăși colaborarea lui efectivă. Incredințat că va fi ascultat, îl măgulea cu speranța că toate strădaniile lui vor fi publicate în prefețele cartilor, pentru ca Europa întreagă să proslăvească pe protectorul culturii românești.

O atitudine de egocentrism se desprinde din întregul plan de tipărire. M. Nicoară o califică de dictatorială; desigur nu este voluntară ci formează colorarul unei lipse de simț practic. Din moment ce voia societate cu acționari, Nicoară îl indemnă să renunțe la noțiunea de „eu“ ce domina tot planul de muncă. Insuși termenul de ortăcie — cuvânt turcesc, cu înțeles vulgar la turci — îl găsește nepotrivit. De ce atâta amalgam de tot felul de: acțiuni,.. acționari,.. cu prețul cărților tănuite și la voia vânzătorilor,.. toate aceste lucruri fac să scadă din entuziasmul unui adevărat om de cultură. Prea multele complicații îl vor încurca și pe Gavra și se va face vinovat de ele în fața „ortăciei“. De aceia prietenește, Moise Nicoară îl sfătuește: să pornească singur și pe un drum mai sigur. Ce nevoie mai poate avea de societate pe acțiuni, când o carte bună și folositoare se răspândește grație valorii ce o prezintă. De ce vrea acționari, când, cu prețuri cuviincioase, istoria lui Klain sau Cronica lui Șincai ar forma catehismul național al atâtor inșetați de cultură. E destul

să se gândească la seriile de „preparanți“ ești din Preparandia arădană;... la prețiosul sprijin al unui Eliade Rădulescu, al ardeleanului Belășcu (Nifon Bălășescu), profesor la Seminarul metropolitan din București, și încă alții, ca să se asigure de răspândirea cărților.

Să profite dar, de prețioasa donație din partea mărinimoșilor Cernovici și Vulcan, să convingă și pe cei ce au subscris sumele de mai jos să le lase ca donații, și așa să înceapă o muncă serioasă cu material selecționat. Pentru prealabilele îndrumări tipograficești să se adreseze tipografiei din Buda. Din seria manuscriselor ce a adunat să discearnă studiile serioase dintre glumele ușoare și să înceapă cu tipărirea celor mai valoroase. Să potrivească în așa fel prețurile încât orice carte să fie accesibilă și sărăcimii culte. De apariția lor să dea știre prin ziare și va fi sigur de concursul lui Eliade Rădulescu, ca redactor al «Curierului Românesc». Cheltuelile îi vor fi acoperite cu câștig, ceiace îi va permite mai târziu și publicarea de traduceri, literatură dramatică sau bucăți mai ușoare. Perseverență să aibă, căci dacă opera ce o întreprinde ar fi ușoară, de mult ar fi apărut la lumină, atâtea manuscrise prețioase, ce erau sortite luminării neamului nostru, și nu odihnei veșnice în întunericul și praful lăzilor.¹⁾

Așa sfătuia luminatul Nicoară pe energicul Alex. Gavra, în primăvara lui 1837, acum o sută de ani...

Cine știe de ce n'a fost întocmai ascultat.²⁾

Anexele:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1.

Alex. Gavra către Moise Nicoară

Arad în 13 Mart. 837 c. n.

Domnule!

Cartea Domniei Tale din 13 Ianuarie, cu bucurie am primit-o în 5 Febr. 837, spre care îți răspund pre scurt: Cum că la anul 1832/3 am propus planul acesta ce-l vezi aci, spre care curând mi se adunară manuscrisele, a căroră titule le alăturéz aci. Și așa umblam să mă apuc de tipărit. Însă prin Conziliul Ungariei, în 10 Sept. 1833 sub No. 24050, fui oprit, și mi se porunci ca să arăt tot lucru acesta și toate pasurile mele Cabinetului, și să aștept rezoluția crăiască. În 3 Mart. 834, sub No. 259, Comitatul Aradului trimise actele mele cu opinie părtinitoare, zicând: cum că propusul e bun, însă Comitatul să roagă de Împăratul, ca să poruncească, ca, cărțile Societății noastre să se tipărească cu litere latinești. Eu m'am rugat de Comitat să nu ne silească a tipări cu acele litere, însă nu fui ascultat. Conziliul, în 29 April 1834 sub No. 11057, trimise acest lucru la Arhiepiscopul dela Carloveț, și acesta,

¹⁾ De exemplu „Dicționarul lui Crișan“ de care pomenește Nicoară în aceasta scrisoare.

²⁾ Alex. Gavra s'a născut la 18 Dec. 1797, în Oradea. A fost profesor la Institutul pedagogic din Arad, mai mult de cinci zeci de ani, în care timp era sufletul mișcării culturale arădane. A murit la 87 de ani (1884) în Arad. Vezi *I. Vuia*: Fragmente din istoricul pedagogicului confesional ort. din Arad, p. 40-44. Passim: *I. Colan*: „Viața și opera lui Ioan Barac“ 1929 și *Bogdan-Duică*: Ioan Barac“ București 1933.

după ce-l ținu la sine vreo câteva luni, pentru care în 29 Iulie 834 sub No. 22560, a dooa oară de acel conținut fu grăbit, arată Conziliului cum că dânsul nu e părțitor Soțietății aceștia, dar, pentru aceea împăratul facă cumu-i place, însă totuși să nu ne facă silă cu litere lătinești.

Conziliul în 14 April 1835 sub No. 9279 trimise cauza noastră la Canțelarie cu aceasta părere: cum că lucrul prin profesorul Gavra propus e folositor și e vrednic să să intereseze Înălția Sa Impăratul pentru el, deoarece mult folos poate să aducă cu vremea Românilor și Școalelor. Înălția Sa Impăratul după o decurgere de câteva luni, trimisă 'napoi la Conziliul lucrul acesta, poruncind să mai întrebe odată de Arhiepiscop: din ce pricină nu vrea să părtinească Soțietății aceștia?

Arhiepiscopul după ce în 29 Dec. 1835 sub No. 38179, iară fu dojenit să grăbească cu răspunsul, arată «Cum că el nu mai are să mai răspundă nimic».

Conziliul în 15 Mart. 836 sub No. 7458 iară i-au trimes 'napoi lucrul acesta, oruncind de iznou, ca de oare ce dânsul în întiie arătare au zis că nu e părțitoriu soțietății, neînconjurat și fără de nici o împărțire să arăte pricinile pentru ce nu vrea să părtinească soțietății aceștia. Însă Arhiepiscopul ne mai răspunzând, ba în vremea aceasta și murind, agentul meu în 28 Dec. 836 îmi scrie, cum că provocația ad N-um dato 15 Martii a. 1836 au poruncit Conziliul Conzistoriei Arhiepiscopoești să-și facă odată arătarea. Tot în treaba aceasta eu încă alaltăeri scrisi Administratorului Arhiepiscopesc, Domnului Stefan Stancovici ca să expedeze odată acest lucru.

Acuma dară am nădejde că poate mai în grabă să va lua în Conziliu, și că să va arăta Înaltului Impărat, pro finali decisiune.

Aceste sunt Domnule! baiurile mele. Destul că pre mine mare nădejde mă hrănește, cum că deși mulți impedicători puternici am totuși cu laudă să va săvârși acest lucru. Iar de s'ar întâmpla să nu urmeze îngăduința a să alcătui aceasta soțietate, atunci voi lua înainte calea prenumerației, carea nimănu nu e oprită; însă pînă atunci tare ași voi să mă înțeleg și cu Prințipurile românești, ca cu atâta mai țapene rădăcini să prinză lucrul nostru și mai tare să să îndemne Români spre ocrotire, văzând că și Craii, Prințipii și persoanele cele mai de frunte să interesează.

Dar Domnule! bine vei ști că treaba aceasta, care acum mai de 5 ani ține, nu puțin bani mi-a scos din bujnari, însă nimic de aceia, doară mă va ajuta Dumnezeu și-mi va mai da vr'o doi crițari spre acest sfârșit

Din aceasta pricină în Mai 1836 mă întorsei cu o rugare cătră învâțatul Prințip al D-lor Voastre; carea rugare o alăturai aci întră scriptele aceastea în copie; ci nu știu din ce pricină nu-și descoperi voia, spre ocrotirea acestui mare dar, și nici visteria națională.

Care este propusul meu? Acum cred că vei pricepe mai de ajuns din alăturatele însemnări; pentru aceia te rog binevoeștă a clăti la Curte și a pune în mișcare toată treaba aceasta națională, și pre mine a mă înștiința. D-l Karcaleki au văzut la mine manuscriptele și s'au încredințat. Placă de a întreba de Domnia-Lui.

Din acestea însemnări ale mele vei binevoi a vedea și aceia, cum că noi nu scriem, nici nu tipărim Biblii, ci alte felurimi de cărți: Liber enim graece significat: *liber*.

Despre tipărirea contrafii (?) Domniei-Tale de-ți va fi cândva cu plăcere ne vom mai putea sfătui.

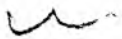

Pre nepotul Domniei-Tale, Pătru Suci, n'am norocirea a-l cunoaște, nici să află în părțile aceastea; însă încă voi lua ustaneala de aci 'nainte a mă cunoaște cu familia D-Tale mai de 'aproape. Aceastea scriindu-le, recomandat dragostei naționale și așteptând grabnicul răspuns rămân în Arad ca mai sus.

Al Domniei-Tale umilit serb

(ss) *Alexandru Gavra.*

(urmează)

In fulgerarea clipei!..

In fulgerarea clipei fugare, care pierce
Lăsând în urmă chinul

Eternului regret,

In fulgerare-aprinsă de doruri efemere
Se tângue suspinul

Eternului regret,

*

Și 'n dâra-i tremurândă ce prelungea 'ntristarea
Intr'o cascadă neagră

Ca zbuciumul de ieri,

Și 'n dâra-i lăncezândă ce alunga uitarea
Plângea durerea 'ntreagă

Și zbuciumul de ieri.

*

Spre urmele pierdute, de mult, în neagra cale
Și azi întorc privirea

Cu-acelaș dor nestins;

Pe urmele trecute, încremenite 'n jale,
Iși duce amintirea

Acelaș dor nestins.

Sfârșit de an școlar

de AL. NEGURĂ

Pălcul de lume, adunat în curtea școalei primare No. 13 părea o enormă cloșcă pestriță, cu puii răzlețiți pe toată întinderea dintre garduri. Și pălcul creștea tot mai mult, copii galopând ca niște mânji scăpați din grajduri.

Se sărbătorea închiderea anului școlar și mahalaua setoasă de-un spectacol gratuit, ținea să-și afișeze prezența, pusă de astă dată în sarcina unui eveniment cultural. (Cartierul era recunoscut prin numeroase formații culturale, cu un singur președinte activ și cu foarte mulți președinți onorifici, în persoanele tuturor fostelor și bănuitelor viitoare oficialități dela centru!)

Serbarea, deși anunțată la ora 4, n'a început decât după ora 5 și asta din cauza dlui președinte al comitetului școlar, cel mai răsărit exponent cultural al cartierului; care era unul și acelaș cu președinți activi ale tuturor formațiilor culturale din cartier. D. președinte trimesese vorbă directorului școlar că-i ocupat c-o recepție de sare. (Dsa. era și conducătorul depozitului de sare al întregii regiuni și cum era socotit „specialist în materie“, fusese adus aci dintr'un colț al țării, exact opus celui în care se află acum).

În cartier i se zicea simplu d. Bârlădeanu, dar tocmai simplitatea pronunțării numelui însemna un respect dus până la venerație; dsa. fiind socotit o adevărată »fortă ocultă«, gata să răstoarne orașul și capabil să provoace chiar crize ministeriale, — bineînțeles dacă ar fi vrut!

Pentru numeroșii președinți onorifici din centru d. Bârlădeanu era una dintre cele mai reprezentative figuri culturale ale orașului, iar pentru locuitorii cartierului: »un om tare deștept«.

Directorul, după un consult de formă cu membrii corpului didactic, a ordonat începerea serbării, cu atât mai mult cu cât punctele dela început erau rezervate unei manifestații străjerești, cu care persoana dlui Bârlădeanu nu făcuseră dovada niciunei legături comuue. Totuși, pentru a dovedi importanța lipsei dlui președinte, un scaun a rămas neocupat, potrivituse să fie tocmai cel așezat în mijlocul membrilor corpului didactic!

În afară de părinții copiilor, răspuseseră la apelul dlui director școlar și alte figuri culturale ale cartierului; bineînțeles de-o mai mică importanță, printre cari și șeful circumscripției polițienești, care entuziasmat de măreția spectacolului a adormit chiar în momentul în care corul străjerilor întonau cuvintele: »și ne iartă nouă greșelile noastre«.

Aparația dlui Bârlădeanu, în pragul porții, a dat naștere unui puternic freamăt și dsa. mișcat de importanța rolului ce-i recunoștea în plin public și chiar de public, a uitat să ocupe scaunul preșidențial, așezân-

du-se pe-un scaun mărginaș, oferit de-un membru al corpului didactic, pe fața căruia s'a putut ceti o mare mulțumire interioară!

Serbarea și-a continuat cursul cu: recitări, exerciții de gimnastică și la cererea dlui președinte, câțiva elevi și eleve — școala No. 13 era școală mixtă — au făcut dovada unor talente de mare viitor, în direcții cu totul extra școlare. Așa de pildă, un ghindoc îmbrăcat în costum străjeresc, a cântat un cuplet de revistă, iar o fetiță, cu ochii împăenjeniți de-o tristețe explicabilă, a jucat rolul copilului ai cărei părnici au căzut pe frontul Oituzului.

Lumea s'a înveselit de cel dintâi, ca să fie apucată de un plâns cu sughituri, la refrenul miolăit al fetei: »sunt copilul orfan dela Oituz«!

Comedia fiind complectată și cu elementul melodramei, d. președinte s'a declarat mulțumit, fapt care a fost interpretat de d. director școlar prin punerea punctului la programul »pur artistic«.

A urmat darea de seamă a activității școlare, rostită liber de d. director și care abia după câteva fraze s'a transformat într'un elogiu direct, adus »priceperii și muncii dezinteresate;« într'un imn de slavă închinat »minții luminate care a făcut din cartier un adevărat nerv principal al orașului«. D. Președinte Bărlădeanu înțelegând figura, s'a mișcat în scaun, ca gădilat de-o mână nevăzută și reușind să prindă, pentru un moment, privirea directorului, i-a mulțumit printr'o ușoară înclinare a capului, subliniată de un zâmbet nostalgic!

Elogiile au continuat, rătăcind în lanțul lor și pe membrii corpului didactic, din care cauză frazele au luat forma unui potop de vorbe, în care firul principal nu mai putea fi urmărit, așa cum nu se poate descifra o convorbire telefonică, când vorbesc mai multe persoane pe-un singur fir. Încălcit în potopul vorbelor a preferat să-și sugrume »măreața operă de gândire«, așa cum o credea înainte de-a vorbi și-a trecut subit la distribuirea premiilor!

D Bărlădeam, surprins cu totul nepregătit de noul rol al directorului, l'a invitat din ochi și după câteva cuvinte schimbate, însoțite cu gesturi de exagerată politeță, directorul a strigat, să audă chiar cei de dincolo de gadul școalei: »d. președinte Bărlădeanu, vrea să spună două cuvinte«!

Și după un nou freamăt, d. președinte al comitetului școlar s'a ridicat solemn din scaun, rostind cu voce și mai solemnă: »Doamnelor, domnilor și iubiți școlari«!!...

Cele două cuvinte au luat, încet, încet, forma unui discurs de recepție, rostit într'o lume cu totul streină de conținutul lui! A fost, mai întâi vorba de civilizația popoarelor antice, pentru a se opri la descoperirea celor două Americi, unde mulțumită unui organizator de geniu lui Wasington vorbitorul susținea că domnește azi cea mai avansată civilizație, niciunul dintre locuitorii acestui continent nemiavând în limbajul curent cuvântul »sărăcie«! Și pentru a convinge și mai mult pe ascultători, că nu exagerază cu nimic în tot ce spune, — d. Bărlădeanu observase pe fețele multora, o accentuată nedumerire — și-a dat cuvântul de onoare, că nu minte! Acest argument a fost suficient ca lumea adunată să se simtă nenorocită, că nu s'a năcut în una din cele două Americi, când glasul dlui președinte a adus o nouă tresărire în rândul celor de față!

Dar, doamnelor și domnilor, țara noastră își are și ea în momentul de față un Wasington al ei, ce-i drept ceva mai mic și care convins că numai drumul uriașului înaintaș este cel adevărat, pentru propășirea unei Nații, a început să ne îndrumeze pe el, așa că... Seful străjerilor bănuind aluzia a făcut un simplu semn, la care mulțimea de față, se pregătea să se ridice în picioare!... dar cuvintele »America« și »Wasington« au continuat să fie repetate ca un refren de cântec, dus la obsesie, fără ca d. președinte să reușească a se fixa asupra persoanei pe care o viza în organizatorul celor două Americi, descoperite după socoteala vorbitorului în urmă cu vre-o trei sute de ani!

Și pentruca și dsa să fie în tonul directorului, vorbitorul a adiat câteva cuvinte de laudă și membrilor corpului didactic, în rândul cărora ochii continua să se mărească, căutând parcă să vadă dacă figura directorului avea ceva din profilul lui Wasington, sau dacă în expresia dlui președinte Bărlădeanu, se poate ceti o cât de vagă caracteristică a genialului organizator american!

D. Bărlădeanu a revenit la figura măreață, care a prilejuit Istoriei unul dintre cele mai frumoase capitole și după iarăși »doamnelor și domnilor, țara noastră își are și ea în momentul de față un Wasington al ei, ce-i drept ceva mai mic și care convins...« (de data asta s'a putut auzi cum dirijorul corului dădea notele pentru întonarea »Imnului Regal«) ca să arunce boma: Wasingtonul Americii, se reîncarnase în bietul director școlar al acestui cartier!

A fost un moment de adevărată panică și situația a fost salvată de-o simplă întâmplare; Un scaun cedând sub greutatea dlui șef al circumscripției polițienești, importantul »factor cultural« al cartierului s'a prăbușit în hohotul spectatorilor!

Ratarea contra-elogiului dlui președinte Bărlădeanu fiind categorică, dsa a dat expresiei o scârbă de tot ce-l înconjoară și bolborosind alte câteva fraze lipsite de patetic, și-a încheiat vorbirea, ca o rupere de coardă în toilul cântecului!

— Ce-a vrut să zică, dragă, cu Wasington ăla!?

— Ei, asta!... Pe-așa căldură ce putea să spună omul!...

— Deștept om și domn Bărlădeanu, mă vere!... Cunoaști istoria Americii mai dihai ca p-a țării românești!...

— Păi!... Da cine-o fi, mă, Wasiton ăla!?

— Da prost mai ești și tu!... Al mai mare împărat pă care l-a avut America!

Nu departe de poarta școlii, un părinte și-a smuls copilul dintr'un pâlc de elevi, cari făceau unele exerciții de gimnastică la comanda unui elev ceva mai răsărit; »Hai acasă fira-i al dracului!... Dupăce mi-ai rămas repetent, vrei acum s-o faci pă americanu!... Lasă că-ți dau eu ție Vasiltocl«

'AL. NEGURĂ

ITALIA IN OPERA LUI V. ALECSANDRI

de GEORGE HANGANU

Din prima călătorie în Italia (1339), Alecsandri scrie legenda »Muntele de foc» și »Buchetiera dela Florența«. A doua călătorie va lăsa în sufletul poetului rezonanțe adânci, cu mult mai profunde, deoarece la Veneția, va întâlni pe Elena Negri, pentru care poetul nutrea o înflăcărată dragoste.

În 1845, poetul plecând dela Galați spre Constantinopol, își va scrie impresiile în așa numitul »Memoranda« pe care-l vom analiza din punctele noastre de vedere, atunci când vom studia Orientul în poezia lui V. Alecsandri. În Martie 1846²⁾ poetul demisionează din funcția de spătar, astfel că fără nici o grijă, poate să se îndrepte din nou, spre meleaguri mai calde. De data aceasta, așa cum ne arată Dl. Marcu³⁾, Alecsandri ajunge în Italia prin *Orient*.

În Italia, sosește în Septemvrie, stabilindu-se la Veneția, unde avea să regăsească pe Elena Negri. Cei doi îndrăgostiți locuiesc în palatul-Benzone — celebru încă de veacuri. Se pare că tinerii logodiți, au petrecut clipe de adevărată încântare, după cum ne dovedește și poezia »Veneția« de colorit pur lamartinian, după cum vom încerca să demonstrăm.

În timpul șederii sale la Veneția, (1846) poetul mai scrie: Barcarola Venețiană. Biondinetta, O seară la Lido, Gondoleta, din care se desprinde o stare sufletească de calm, de fericire, în care clipele sunt destinate, sentimentului divin al iubirii.

Poesia »Veneția« este o meditație. În prima parte poetul ne arată forța magică a ochilor Elvirei, care potolește orice durere în sufletul lui Alecsandri, deschizându-i în viață, prin forța lor divină, orizonturi clar luminoase.

*„Căci ziditorul lumii în dulcea lor privire
Vărsând văpae lină, și farmec de slăvit
Le-a dat a sa putere și a sa Dumnezeire
Ca să-mi arate'n lume un drum de fericire
O cale luminoasă sub cerul înegrit“.*

(Veneția).

Desigur că scriind aceste versuri, Alecsandri purta în suflet strofele lui Lamartine din »Chant d'amour« unde poetul consideră apariția iubitei sale (Elise Marie Birch) ca un dar ceresc, care îi împropătează energia necesară în lupta vieții.

1) Din studiul »Influențe străine asupra peisagiului exotic în opera lui V. Alecsandri«.

2) F. Marcu: Alecsandri și Italia p. 55.

3) F. Marcu: op. cit. p. 54.

«Souviens-toi de l'heure bénie
Où les dieux d'une tendre main
Te répandirent sur ma vie
Comme l'ombre sur le chemin!
Depuis cette heure fortunée
Ma vie a ta vie enchaînée
Qui s'écoule comme un seul jour,
Est une coupe toujours pleine
Où mes lèvres à longue haleine
Puisse l'innocente et l'amour.»

(Chant d'amour—Lamartine).

Legănându-și fruntea pe sânul iubitei, inima poetului e desmierdată de visuri fericite care-l conduc pe aripile lor spre alte țărături

Când fruntea mea în pace cu drag e legănată
Pe sânul tău ce saltă aprins de dulce dor
Ființa mea ferică, de visuri desmierdată
In lumi necunoscute se simte înălțată
Șurmează a ta ființa în tainicul ei sbor.»

(Veneția)

În «Chant d'amour» (Lamartine) găsim :

Ah! lorsque mon frant qui s'incline
Chargé d'une douce langueur
S'endort bercé sur ta poitrine
Par le mouvement de ton cour.»

(Chant d'amour)

În partea III-a Alecsandri cântă extazul sărutărilor. Îmbătat de sărutările ei, vieța lui este luminată de razele unei soare mai cald, mai înviorător.

«Când veselă, fierbinte, gurița-ți zămbitoare
Mă'ncântă, mă imbată cu a sale sărutări
În inimă-mi atunce, s'aprinde un dulce soare,
Și vieța-mi, ca albina, lipită de o floare,
Se leagănă în raiuri pe-a tale desmierdări.»

(Veneția)

Tot așa Lamartine imploră iubita, zicând :

«Laisse-moi respirer sur ces lèvres vermeilles
Ce souffle parfumé.»

(Chant d'amour),

În partea a IV-a și a V-a, avem desvoltarea unei alte teme lamartiniene. În miez de noapte, la ora când apar șovăind umbrele dogilor, cei doi îndrăgostiți se plimbă în gondolă, pe valurile line ale mării, în care se reflectă palidul clar de lună; sufletul celor doi amanți e tainic înfiorat de misterioasa armonie, ce se desprinde din turnuri și palate, din palidele lumini ale lămpilor.

«Iubiți. iubiți! ne zice Veneția cernită
Iubiți, amorul vostru puternic e și sfânt!»
.....

Acest imn al dragostei, pe care-l murmură, celor doi îndrăgostiți, misterioas Veneție, pierdută'n noapte ne amintește cuvintele Elvirei, pe care le șoptea în extazul fericirii.

«Aimons donc, aimons donc! de l'heure fugitive
Hâtons-nous, jouissons!»

(Le lac).

sau

«O temps, suspends ton vol! et Vous heures propices
Suspendez Votre cours!
Laissez-nous savourez les rapides délices
De plus beaux de nos jours!»

(Le lac—Lamartine).

În ultima strofă, poetul își exprimă convingerea, că timpul care nimiceste totul în calea lui nu va putea nici odată stinge.

«Acea scînteie vie de dragoste înfocată
Ce luminează calea frumoasei tiuereți!»

(Veneția).

Deci Alecsandri, afirmă în această ultimă strofă eternitatea celor mai frumoase momente ale iubirii pe care nimic în lume nu le va putea nimici.

Este aceiaș concluzie la care ajunge mai întâi Lamartine în «Le lac», apoi V. Hugo în «La tristesse d'olympia», și A. de Musset în «Le souvenir.» Lamartine cere, imploră natura ca să păstreze în freamătul pădurii, în undele răcoroase ale zefirului, în freamătul frunzelor de brad, amintirea clipelor de fericire când cei doi îndrăgostiți erau pierduți în extazul iubirii.

«O lac! O rochers! grottes! foret obscure!
Vous que le temps épargne ou qu'il peut rejeunir,
Gardez de cette nuit, gardez belle nature
Au moins le souvenir!»

(Le lac).

După cum vedem, ca la toți poeții romantici, natura se confundă cu sentimentele poetului fiind intim legată de freamătul vieții sufletești.

Trebuie să remarcăm, că poetul prins în mreaja sentimentului, pierde contururile precise ale cadrului, proiectând natura prin prisma sale sentimentale.

Poezia Veneția ne-ar da motive să ne așteptăm la o descriere cât mai amănunțită a cadrului, totuși în concluzie constatăm estomparea definitivă a peisagiului pentru ca în sufletul poetului, să nu se reflectă decât elemente exterioare, intim legate de dragostea lui.

MOARTEA IN MINĂ

de LEONARD DIVARIUS

Din depărtare casa mașinilor părea un bulgăre de jar, înfipt adânc în pieptul păros al dealului.

Un șir prelung, ca de vifor, străbătu sita de fum a cerului, pierzându-se în văzduh. Câteva clipe ecoul sirenei alunecă năluca de-a-lungul drumurilor străjuite de moliții ofticoși.

Una câte una, fantome estompate de flăcările felinarelor, se 'ndreptau cu pași de plumb spre mină.

Ion trecuse ultimul. Mihai îl urma ca o umbră. Înaintau amândoi pe marginea șinelor, fără să scoată o vorbă. Din când în când se priveau pe furiș.

Dela o vreme, valuri nouă de lumină răsăriră de după mormanele de șist fumegând, încrucișându-e cu puhoiul flăcărilor, cari învolburau ceața, coborînd dealurile acoperite de zăpadă neagră.

O iarnă grea se abătuse în anul acela peste văile Jiului înghețat cu mult înainte de vreme.

La gura puțului așteptară destul până să le vină rândul.

Mihai tușea într'una. Ion îl privea cu milă pe sub sprâncenele încruntate. În jurul barelor de siguranță nu mai rămăsese nimeni.

Clopotul sună din nou. Un om le făcu semn și cei doi pășiră tăcuți în coșul îngust ca o raclă. Șapte loviduri de ciocan anunțau pe cei de jos că ascensorul cobora în ultima zonă. Limba de aramă se mișcă încet pe cadranul comutatorului și coșul se scufundă zornăind.

Cu fiecare fărâmatură de timp ce se topea undeva în spațiu, întunerecul șoselei verticale creștea. Din când în când un țâșnet de lumină le fulgera chipul. Coșul aluneca fantomatic srpe inima pământului.

— Cum te cheamă băiete, — răsună deodată glasul lui Ion, adresându-se tovarășului de întunerec, care nu părea să fi trecut de șaisprezece ani.

— Mihai, — se grăbi cel întrebat să răspundă, cu glasul sugrumat de emoție.

O suliță de lumină spintecă bezna și'n urma ei urlete sinistre de șacali prinseră a pătrunde de prin toate colțurile. Mihai găfăia.

— Cască gura mare, băiete, că rămâi fără urechi, — îi porunci Ion copilului.

Mihai nu pricepuse tocmai bine despre ce era vorba, dar deschise gura cât îl țineau fălcile de teamă să nu se înăbușe.

N'apucase să-și termine bine gândul Ion și hăuitul înfricoșetor al exploziei năvăli în puț, ca un ciclon sfărâmat de stânci. Lui Mihai îi tremurau picioarele. Gâttelejul îi era ca de iască. Nu mai putea scoate o vorbă. Făcea doar semne cu mâinile.

Încă puțin, și ai sărit hopul, — bombăni Ion.

O așchie nouă, de lumină, apăru și dispăru ca o năluca. Galeria se trozneau din încheieturi. Când ultimul ecou al exploziei dispăru, coșul tresări și se opri brusc.

Coborără.

Ca prin minune aerul se făcu mai bun. Mihai răsuflea repede și adânc, de parcă el purtase racla puțului în spinare până acolo, în fundul pământului.

Incet, incet ochii i se deprinseră cu lumina verzuie a minei. În față i-apăru o pădure de trupuri omenesti. Iși nuse mâna la ochi. Ion îl trase lângă el, sgâlțându-l de parcă să-l trezească din somn.

Un om pe jumătate despoiat, pironit în mijlocul unui pânjenis țesut din fire albastre de oțel, îndruma vagonetele spre galeriile umede, cioplite în întunec.

— Echipa a treia, galeria a șaptea, — ordonă omul de pe hexagon.

— Hai, îl îndemnă Ion pe băiat. Și-i ajută să se urce într'unul din vagonetele ce păreau niște cărăbuși răsturnați pe spate.

Vehiculul porni incet, ca un dric. Călătorii celor patru vagonete amuțiseră. Viforul urii se potolea pe măsură ce întunerecul lua tot mai mult înfățișare de corp solid.

Uruitul roților, întovărășit de zgomotul ritmic al copitelor, aduceau oarecum cu prohodul. Din tavanul galeriei picura un lichid galben, cleios, ce se prelingea pe grumajii storși ai minerilor.

Straniul simțimânt al adâncului se filtra cu greu în sufletul copilului ghemuit ca un ariciu într'un colț al vagonetului.

Straietele lui albe păreau că luminează.

Din când în când căiuții orbi de mult se poticneau, ingenunchiând ca într'o rugăciune.

Un urlet nou izbucni la capătul unei galerii, alunecând de-a-lungul pereților negri.

— Cască gura mare, băiete, că rămâi fără urechi, — îi strigă din nou Ion.

În clipa aceea o bubuitură năpraznică, urmată de altele mai mici și de pârâituri ca de oase sfărâmate, străbătu adâncurile. O turmă de șobolani trecu în goană pe lângă vagonetele cari se opriseră. Câțiva dintre ei se desprinseră din gloată, privind cu ochi de mărgele la cei cari coborau. Părea o delegație ieșită întru întâmpinarea unor oaspeți iluștri. Căii sforăiau, lovind pământul cu copitele.

— Am ajuns, băiete.

— Mihai se strecură binișor printre ei, hârșindu-se de picioarele Răstignitului, cioplit într'o cruce înfiptă adânc în pântecul galeriei.

O clipă Dumnezeu și om se priviră ochi în ochi.

— Ce-ai rămas așa, cu ochii holbați? — îl interogă Ion pe copil, fără să-și descurte sprâncenele. Iaca... un biet Dumnezeu și El! S'a născut între doi boi și a murit între doi tâlhari. Nici că se putea o oglindă mai bună a lumii care trebuia mântuită.

Cu o smucitură Ion își desbrăcase bunda.

— Agață-ți traista de grinda de colo și hai, să te învăț ce'nsemează a trăi.

La câțiva pași îi aștepta masivul negru ca ura. Crâșnind a furie, meșter și ucenic se năpustiră asupra lui.

— Cu cât is bolovanii mai mari, cu atât umpli vagonetul mai repede, băiete, — îl iniție Ion pe copil, — și izbi puternic, ca un zeu răzvrătit. Ecoul galeriilor îi răspunse cu un chiot de bucurie.

Nu trecu mult și chipul minerului nu mai avea nimic omenesc în

el. Praful de cărbune, amestecat cu sudoare îi acoperea fața ca o cataplasmă cosmetică. Ohii i se rostogoleau spasmodic în orbite și luminișul corneelor părea o pată ciudată, ca de spută, pe obrazul lui Ion ros de vărsat.

Mihai lăsase târnăcopul și își înfundase capul în palme, căznindu-se să-și scuipe veninul. Praful tăios, ca de sticlă pisată, scurma adânc în pieptul puilului de moț. Ion se opri o clipă, își trecu dosul brațului peste frunte și-și întoarse fața dela copil.

O făptură aducând a om ieșise între timp dintr'o văgăună, târindu-se.

— Ce ispravă ai mai făcut pe ziua de azi, moșule? — îl întrebă Ion pe omul ce se străduia să-și găsească poziția bipedă.

— Iaca... vă deschisei drum ca 'n palmă spre ocna veche. De acuma înainte...

Ochii i se opriră mirați pe Mihai. Nu-l mai văzuse niciodată pe acolo,

— Ei, ce te uiți așa la el? Iaca un flăcău de-ai lui Iancu.

— Al tău e?

— Ba, nu, — îi răspunse Ion. Și își luă din nou lucrul întrerupt.

Mihai tușea într'una.

— Păcat de sufletul tău, mă, fecior, — articulă cu glas răgușit arătarea, înfășurând copilul într'o căutătură plină de milă.

Mihai întoarse capul spre el. În fața lui sta Moartea: moartea pe care o văzuse cândva zugrăvită în cartea de cetire. Gol, cu proeminențele osoase luminate pe alocurea de razele albastrii ale lămpii dela cingătoare, cu șanțurile intercostale pline de praful negru, scheletul își bălăbănea craniul înfipt în așchia gâtului, subțire și vânăta, ca într'un vârf de trestie putredă.

— Mina, mă, fecior, e o născocire drăcească, — continuă bătrânul. Auzit-ai vreodată, tu, de cazanele iadului în cari fierb păcătoșii până li se topește carnea de pe oase? De noaptea fără de sfârșit? De sulițele focului gheenei? Cine te-a mănât spre locurile astea blestemate? Cine n'a avut milă de sufletul tău? Fugi... fugi... băiete.

— Să fugă? — izbucni Ion, apropiindu-se de bătrân. — Și unde? Sub soare nu mai este de mult loc pentru de-al-de noi, Viermii nu pot trăi cu ereții la olaltă. În gunoiu, or sub pământ, — tot una e.

În ochii lui Ion pâlpăia o flăcăreă ciudată, asemenea focului, care se arată noaptea pe deasupra comorilor, Se șterse de sudoare și continuă, cu glas cavernos, liniștit, ca fundul apelor adânci.

— Eu socotesc, că bine a făcut diavolul când a născocit mina, dacă el spui c'a născocit-o. Aici poți plânge în voie. Nu te aude nimeni. Nu superi pe nimeni. Tu... eu... ăsta — noi toți — ne tragem dintr'un neam de oameni cu rosturi bine pecetluite în așezămintele lumii încă dela început. Lasă copilul în pace. E din neamul nostru, Și când ești, așa cum suntem, la ce bun să-ți mai pierzi vremea, alegându-ți locul unde o să-ți scuturi oasele de povara hoitului?

Dar omul cu coastele negre nu mai asculta. Se năruise, horcăind pe o grămăjuie de lemne ude.

— Oh! — gemu bătrânul. Ce n'aș da acuma pe o gură de aer bun.

N'avea teamă, că ce mai ai de dat, o să dai, tu, curând, de bună seamă, — îi răspunse Ion, fără să-și ridice capul din pământ.

Pe Mihai îl podidise plânsul. Bătrânul își frământă buzele arse, căutând cu ochii un reazim.

— Lasă bocetul și dă-i mai bine o înghițitură de apă, — îl îndemnă Ion pe băiat. Nu vezi, că stă să moară?

— Nu... nu mor... șuieră bătrânul. Nu vreau să mor. Mai am o socoteală cu careva de sus. Mi s'a strâns iară sângele cel rău în gâtleej... Să-l vărs numai, și mă liniștesc pe dată.

Mihai veni repede cu ulciorul și-i dădu să bea. mâinile-i tremurau ca frunzele bătute de vânt.

— Bodaproste, — șopti bătrânul. Tare-i bună! Dumnezeu să-ți dea sănătate.

Răsufla parcă mai ușurat de când înghițise apa. Ion își lăsase târnăcopul și se apropiase de el. Se uită la omul din fața lui, ca un copil la o jucărie sfărâmată. Bătrânul își mai încordă odată grumajii, stăvilindu-și un sbucnet de tuse, apoi își lăsă încet capul pe spate, răzimându-și-l de picioarele crucii...

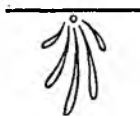
Un fir subțire de sânge se deșira domol, ca o poveste, de pe colțul gurii minerului, prelingându-i-se pe oasele bărbiei amorțite.

Omul mai tresări odată, ca scuturat de o fantomă, și mâinile îi alunecaseră ușor de pe genunchi.

Mihai rămăsese cu ochii pe pleoapele lungi și vinete ale minerului, cari coborau greoaie, ca o cortină de fier, anunțând pauza cea mare.

— Hai, ajută-mi să-l duc sub ventilator, — îl îndemnă Ion pe băiat, trecându-și podul palmei peste genele umezite de lacrimi. — E cald rău aici... Și aștia-s putrezi din vieață.

Leonard Divarius

STROPI DIN CASCADA VIETII...

Iată o parte din creștinism: când te lovește cineva pe nedrept, iartă-l; când te lovește cineva pe drept, roagă-l să te ierte.

* * *

Virtutea este unica formă în care se poate restitui lui Dumnezeu, viața care ne-a dat-o.

* * *

Istoria nu-i timp, ci încordare de suflete. De aceea nu mai trece...

* * *

Timpul trece prin fața noastră și se oprește în istorie. De aceea noi trebuie să-l încărcăm cu fapte mari.

GH. MOȚIU

CTITORUL ȘTIINTELOR SOCIALE ROMÂNEȘTI:

D. GUSTI

de IOAN BOTAȘ

Oricât ar fi de cunoscută personalitatea prof. D. Gusti, credem nimerit ca, în împrejurările în care apare revista, să trasăm, — fie și numai fugar, — câteva fapte din bogata-i activitate. Toate acestea pentru o mai bună înțelegere a locului ce-l deține Dsa în fenomenul cultural românesc.

Prof. D. Gusti nu se poate situa pe făgașul niciuneia din direcțiile culturale de până la el, cum ar fi Iunismul, Poporanismul, Semănătorismul. Având cu ele puncte de interferență, a știut totuș să și cucească o poziție proprie pe terenul cultural. Și dacă n'are îndărătul Dsale nici o tradiție, a știut totuș să facă epocă, epocă dătătoare de tradiție. Mă gândesc în primul rând la Școala sociologică dela București al cărei fondator și exponent spiritual e și azi.

Dacă nu s'a situat pe urmele niciuneia din direcțiile anterioare lui, aceasta se explică și prin educația Dsale științifică cât și prin situația social-culturală și politica socială dela noi din acea vreme.

Studiind și activând apoi în cercurile științifice mai de seamă din Germania și, — între timp, — puțină vreme în Franța, (întregă primă decadă a sec. nostru), audiază între alți profesori pe Wundt, Paulsen, Ratzel, Schmoller, Durkheim, etc. Aici își făurește sistemul său asupra științelor sociale pe care apoi va căuta să-l aplice, cu mult folos spre binele obștesc cum vom vedea.

Fiindcă nu e locul aci de a intra în amănunt asupra sistemului său de sociologie, — care sistem cititorul îl va avea pe larg în această revistă, când ne vom ocupa de mișcarea filosofică din România, — ne mulțumim a-l contura numai. Se știe că până la acea dată, — întâiul deceniu al sec. xx, — ceea ce caracteriza aproape toate sistemele de sociologie existente era unilateralitatea lor, unilateralitate explicată fie prin individualism, fie prin universalism. Unilateralitatea e un fapt care, ori cum ar fi concepută, va nemulțumi mereu pe prof. Gusti. Și asta cu atât mai mult cu cât toate aceste sisteme săpau o prăpastie de neînvinș între individ și colectivitate, în timp ce realitatea pare a fi alta.

Astfel prof. Gusti rezolvă, istoricește, printre primii, — antinomia individ-colectivitate, prin ceea ce se va numi în sistemul Dsale «apriorismul social». Apriorism care, pe scurt, arată că sociabilitatea stă chiar în structura sufletească a omului. Ceea ce formează esența realității sociale e voința socială și primul lucru ce-l constatăm la unitățile sociale — subiecții din sociologie — sunt manifestările acesteia, cari se reduc la patru: economice, spirituale, etico-juridice și cea politică. Primele fiind, constitutive, iar ultimele două regulative. Dar deși realitatea socială e conce-

pută ca voință și deci cu un maximum de autonomie în mediul cosmic, ea totuși nu-i desprinsă în întregime de acesta fără să fie determinată cauzal-mecanic, ea e condiționată de acesta. Aceasta ne duce la cele două cadre naturale: cosmologie și biologie. Însă societatea, fiind în esența ei voință având deci un maximum de libertate ce se poate întâlni în Univers, ea își servește ei înșiși de cadru, ceea ce ne duce la alta două cadre, de data asta sociale: cadrul psihic și istoric. E delă sine înțeles că în fenomenele sociale domină în locul cauzalității eficiente, cauzalitatea teleologică, finalistă. Și asta dat fiind caracterul voluntar al realității sociale. Observația faptelor nu face decât să confirme aceasta. Nicio faptă socială nu-și dobândește semnificația sa până nu-i considerată sub aspectul ei finalist. Societatea concepută astfel pe cadre și manifestări, adică într'un mod complex, sociologia devine știința de constatare și explicare a societății la un moment dat, luată în totalitatea ei. Cu aceasta se definește locul sociologiei față de celelalte științe sociale, cari privesc societatea numai din anumite puncte de vedere, ceea ce le și duce numirea de științe sociale particulare. La fel i se definește situația și față de științele sociale normative: etica și politica.

Dar, voința socială, manifestările și condiționările ei, cadrele, sunt datele formale ale unui sistem de sociologie nu și societatea însăși. Cum e societatea, voința ei, în ce grad se manifestă și cum sunt cadrele ce o condiționează, aceasta ne-o arată numai realitatea concretă, empirică. Și aici stă una din originalitățile de bază ale sistemului gustian: monografiile sociologice. Să ne explicăm. Am văzut că ceea ce face trăsătura fundamentală a sistemului prof. Gusti e complexitatea lui, considerarea societății sub toate aspectele sale, în opoziție de sistemele unilaterale. La fel și cu monografia. Aceasta a existat și înainte, în străinătate, fi-rește, dar, fiindcă monografia e o consecință firească a sistemului, toate acestea erau unilaterale. Monografia care decurge din concepția prof. Gusti e tot așa de complexă ca și sistemul. Monografia o și definește ca cercetarea directă și integrală a unei unități sociale, familie, sat, oraș, etc.

Că monografia concepută astfel, adică studierea integrală a unei unități sociale, e vădit superioară monografiilor anterioare, cari n'au decât cel mult o valoare statistică, ne-o arată cu prisosință viul interes ce-l poartă străinătatea față de monografiile sistem Gusti. Americanii, în primul rând, prin fundația Rockefeller, au luat parte directă la aceste monografii sociologice ce s'au întreprins la noi. Cercurile respective europene la fel n'au pregetat o clipă de a-și da interesul unei experiențe curat românești, însă de valoare universală.

Sociologia se ocupă cu studierea unităților sociale și cum unitatea socială maximă e națiunea, sociologia prof. Gusti în ultima analiză devine o știință a națiunii. Și aceasta firește tot prin monografii, căci prin ele se ia contact cu realitatea.

Dar monografia sociologică nu-i un scop ci numai mijloc, și aci stă marea revoluție a prof. Gusti, momentul epocal, cum se va vedea.

Stă'n firea lucrurilor și mai ales a vieții evoluția și cu ea progresul. Și iată folosul cel mare al monografiei. Ea ne arată direcția, potențialul unei societăți la un moment dat. Tendințele volitive ale societății respective, prin raportarea manifestărilor la cadre. Având aceasta, noi vom ști în ce măsură vom purcede la realizarea marelui ideal, acel de a deveni o națiune — personalitate, adică generatoare de valori universale.

Adoptarea idealului, ce ni-l furnizează etica, realității sociale, ce ni-o furnizează sociologia, se face cu ajutorul politiceii. Iată nobilul ei sens în concepția prof. Gusti.

Schițată extrem de sumar concepția prof. Gusti, să vedem în ce măsură ea a devenit fapt împlinit. Căci spiritul prof. Gusti e o minunăție rezultantă între idee și faptă, teorie și practică. „A cunoaște ceea ce voești, și a voi ceea ce cunoști“, sau: „aci viața se gândește și gândul se trăește“ sunt maxime de ale prof. Gusti cari oglindesc de minune această sinteză fericită între teorie și practică. Pentru ca să fac cititorului o idee cât mai adecvată despre spiritualitatea prof. Gusti, redau, în esența lui, și profesiunea de credință făcută studenților cu ocazia sărbătoririi Dsale a 25 de ani de activitate profesorală. „Ceea ce m'a călăuzit mereu în viață și vi-o recomand și vouă“, spunea între alte e diabolicul socratic, credința nestrămutată în ceea ce întreprind. Am urât și urăsc mereu diletantismul, precum și seaca erudiție de bibliotecă. La fel și criticismul steril, atât de specific unei mentalități dela noi, adaug eu Și în timp ce am cultul științei pentru știință, nu preget o clipă în fața cultului științei pentru țară!“

Și fiindcă toate acestea le avea prof. Gusti încă la înapoierea sa din străinătate, să-l urmărim în epoca realizărilor. Spuneam că prof. Gusti nu s'a situat pe linia mișcărilor existente în prima decadă și datorită situației dela noi. În adevăr, când el se reîntoarce în țară în 1910 pentru a-și ocupa catedra de istoria filosofiei antice și etică dela universitatea din Iași, situația la noi era din cele mai tragice. Ajunge să ne referim numai la ultimile două mari crize sociale, aceea din 1900. și mai ales durerosul 1907. Atmosfera dăinuia și 'n 1910. Și tânărul profesor dotat cu adânci cunoștințe de ordin social, își dădu seama de crizele sociale ce amenințau să devină cronice. Aceste se datorau felului cum se proceda la noi pe teren social: prin imitații sau empiric. Ori o reformă nu se poate face pe aceste căi, ea se poate face cu temei numai bazată pe realitatea socială ce vreau să o reformez. Trebuie dar întâi de toate bine cunoscută realitatea socială și bazați pe pe aceasta să se purceadă la reforma ei. Ori aceste idei se datoresc în întregime prof. Gusti, fapt ce l-a determinat să apuce un drum singur, dar să trezească și pe alții la drumul apucat. Prin două căi i-a rămas să ducă la capăt cele propuse: prin catedra sa și prin activitatea extra-universitară.

Încă în lecția inaugurată își expune sistemul său de sociologie și noile tendințe căci Dsa a precizat dela început că înțelege să se ocupe de sociologie și nu de istoria filosofiei antice. Așa se introduse sociologia în învățământul superior la noi. Și pentru a creia o atmosferă prielnică muncii științifice și care să dea rod sigur, înființă seminariile unde studenții lucrau alături de profesor și sub direcția acestuia, în domeniul științelor sociale. Se desbăteau acolo tot felul de chestiuni și mai ales marele deziderat, la acea vreme, de a ne cunoaște stările de fapt dela noi. Aceasta la acea dată a însemnat o evoluție în învățământul superior, unde individualism ignorant și anarhic făcea ca până la acea dată forțele fiecăruia în parte să se piardă. Seminariile organizate după concepția prof. Gusti sunt și rămân un bun definitiv pentru învățământul superior.

Dar activitatea pe teren social-cultural trebuia pusă 'n afară de Universitate. Astfel își puse în gând să formeze o „Asociație pentru știința și

reforma socială“, din intelectualii de elită ai Iaşilor deocamdată. Acestea fură în 1913. Şi până să se constituie, îi apucară 1914, piatra de hotar. Ideea fu întreruptă ca să se realizeze abia în 1918, cimentându-se în războiul mondial. Căci această idee devenia tot mai actuală prin noile perspective. Când în 1920 prof. Gusti veni la Universitatea din Bucureşti la catedra pe care şi-o intitulă de sociologie, etică şi politică, «Asociaţia pentru ştiinţa şi reforma socială» îşi urmă preşedintele ei, unde i se deschisese noi orizonturi. Suntem după război. Ce schimbări de perspective, ce noi terenuri de muncă şi cine erau mai indicate ca îndreptare, decât ştiinţele sociale!

Căci asociaţia avea ca deviză studiul realităţii sociale româneşti în vederea unei reforme sociale.

În 1921, Asociaţia deveni «Institutul Social Român», cum e şi azi, în urma unei legi votate de parlament. Institutul îşi scoase apoi o revistă «Arhiva pentru Ştiinţa şi Reformă Socială», ce apare şi azi, trimestrial. A ne ocupa de activitatea acestui Institut ar însemna să depăşim cele propuse. Notăm doar că la tribuna lui s'au desbătut imediat, după război cele mai arzătoare probleme de ordin social, de către elita noastră intelectuală şi chiar şi de peste hotare. Cităm doar câteva din probleme: Reforma constituţiei, Doctrinile politice, Politica externă, Oraşul şi Satul, Politica, Cultura etc.

E lesne de văzut că Institutul îşi datoreşte în cea mai mare parte rodnicia-i activitate preşedintelui său, prof. Gusti. Dar lucrurile nu se opresc aci. Dorinţa cea veche a prof. Gusti de a se lua contact direct cu realitatea socială nu se împlinise. Când însă în 1925 sosise momentul. La început modest, ca apoi în 2—3 ani cercetările să devină model şi pentru străini. Sunt cercetările monografice, rodul debaterilor dela seminar dintre profesor şi studenţi. Se întocmiseră formulare de monografii după cadre şi manifestări şi s'a descins la sat, unitatea socială cea mai importantă dela noi. A trecut de atunci mai mult de un deceniu şi profesorul cu studenţii săi vară de vară au descins pe teren pentru a culege cât mai multe date. Şi s'au cules date multe şi foarte revelatoare. Datele s'au publicat parte în Arhiva, căci seminarul de sociologie stă în legătură cu Institutul prin prof. Gusti. Celelalte date urmează să se publice şi toate astea în vederea oricărei reforme sociale viitoare drept în dreptar.

Spiritul de organizator de forţe al prof. Gusti s'a dăruit cu prisosinţă şi în Universitate. În 1923, când încep mişcările studenţeşti, profesorul cu studenţii săi fac anchete şi culeg date asupra vieţii studenţeşti. Rezultatul fu «Oficiul Universitar», care pune la dispoziţia studenţilor ajutor medical şi alte ajutoare. Apoi cooperativa studenţilor în Filosofie şi Litere cu cantina lor. Şi mai urmărea şi o problemă care din păcate n'a devenit fapt, — şi nu din vina Dsale, fireşte, — deşi-i o problemă gravă: aceea a cursurilor. Acestea la Universitatea din Bucureşti. Dar când s'a preluat dela unguri Universitatea dela Cluj, prof. Gusti împreună cu V. Pârvan sunt cei ce pun bazele noi Universităţii româneşti.

Cât despre activitatea sa la cursuri, — pe cari nu le-a întrerupt nici când era ministru, — nu-i cazul să ne ocupăm aci. Adăugăm doar că felul Dsale de a evoca pe vechii maeştri, cum sunt Paulsen, Xenopol, ş. a. e un minunat prilej de reculegere pentru profesor, dar şi o desăvârşită lecţie de educaţie a studenţilor.

Spiritul de organizator al prof. Gusti se revarsă peste tot. Astfel la C. A. M. și Radio, cari funcționează și azi pe bazele întocmite de Dsa.

Am văzut că monografiile sociologice se fac pe unități, și cum unitatea de căpetenie la noi e satul, ele se fac aci de preferință. Dar aceasta revine la a studia țara pe regiuni. Și aceasta a căutat «Institutul Social Român prin președintele ei,» prof. Gusti. A căutat să se înființeze institute asemănătoare în diferitele regiuni, ca apoi din conlucrarea tuturor să reiasă oglinda fiddlă a realităților sociale dela noi. Astfel luă ființă «Institutul Social Banat-Crișana» și cel din Chișinău, cari activează în cadrele Institutului dela București. Organizarea pe regiuni a căutat să o facă prof. Gusti și când a fost ministru al instrucțiunii publice. Azi nu mai e o noutate că una e nevoia omului de munte și alta a celui dela șes, etc. ori învățământul trebuie să fie înainte de toate o armă în mâna omului în fața luptei pentru viață. Așa luară ființă școlile țărănești.

Când în 1934, M. S. Regele pornise să vină cât mai repede și direct în ajutorul țăranilor, luându-se inițiativa echipelor studentești regale, prof. Gusti fu chemat să le organizeze.

Activitatea prof. Gusti nu se mărginește aici. După ce introduse sociologia în Universitate și apoi în învățământul secundar, urmărește cu tenacitate un plan mareț. Acel de a face o Academie de Inalte Studii Sociale, studii ce azi sunt dispărute la facultățile de filosofie, drept și Academia de Comerț. Cunoscând spiritul prof. Gusti, care știm că iubește o idee în măsura în care poate deveni faptă, înclinăm a crede că prof. Gusti va realiza ideea urmărită de atâta vreme.

Și înclinăm cu atât mai mult cu cât științele sociale și azi în Dsa își au sprijinul de căpetenie.

STROPI DIN CASCADA VIETII...

Intre artă și religie există un raport de alternanță, ca între simțire și credință; ca între conștiință și vis!...

* * *

Nici-o urmă de suflet nu poate lăsa în lume, acela care a lăsat să-i năvălească lumea în tot sufletul...

* * *

In fața lui Dumnezeu nu putem sta decât cu o mărturie: conștiința. Aceasta, pentru ca să nu ne credem nedreptățiți. Și Dumnezeu ne-a dat-o fără ca noi s'o știm cere, măcar...

* * *

Iubirea e fața sufletului. Din ea isvorăsc și zâmbetele și lacrimile. Credința și speranța sunt aripile care-l poartă.

GH. MOȚIU

FOLKLOR:

FOLKLORUL IN REGIUNEA CRIȘURILOR (POEZIA)

În poezia pe care am redat-o în articolul din urmă, sufletul poetului anonim vibrează prelung de firea la care visează și pe care prin optimismul său și-o imaginează,

La poezia aceia, poetul vede toate lucrurile clare, frumoase, pline de farmec, le găsește realizabile, În sufletul său nu se strecoară nici măcar pentru o clipă un gând cernit, nu simte nici-o piedică care i s'ar pune stavilă în calea fericirii. El nu este numai un simplu visător, căci caută să-și trăiască visurile, cari rând pe rând caută să ia o formă exterioară.

În poezia pe care voi reda-o mai jos, sufletul poetului anonim, este într'o perpetuă mâhnire. Sâmburele îndoielii s'a încuibat în sufletul său, și-l roade cum rod carii lemnul. Îndoiala precum și frământările lui sufletești sunt atât de bine exprimate și motivate pe fatalismul în care poetul își vede risipite toate avânturile, își vede distruse toate speranțele. Ultimul refugiu și-l găsește la marginea cărării înguste pe care destinul, nu-l îngăduiește s'o străbată alături de aleasa inimii sale, își găsește alinare danurilor în clipa fatală, când omului nu-i mai este dat să sufere.

*Eu mă leg numai cu dorul,
Altul ți-o fi soțiorul.
Eu mă leg cu suspinatul.
Poate ție-ți place altul.
Te ia altul, te sărută.
Bată-l jalea mea cea multă,
Să-i fie viața n'treagă
Cum mi-e inima de neagră
Inima mi-e ca cerneala,
Sufletu-mi arde ca para,
Bucuria și ce-i bine
Ca și umbra fug de mine.
Sunt închis ca'ntr'un mormânt
Și trec lumea suspinând...*

*Ardere-ai lume'ntr'un cias
Să mai scap de-al meu necaz*

*Ardere-ai în foc mai bine
Că ești neagră pentru mine,
Rea mi-ai fost de copil mic
Și mi-i fi până'n mormânt.
Cum să mi fie n'tine drag
Cu necazul care-l trag?
O viață am pe pământ
Și de asta m'am urit,
Și'n tot chipul eu ași vrea
Să scap de viața mea,
Să-mi dorm somnul, lin, plăcut,
În păreții reci de lut,
Unde grija nu străbate
Desvelind a mele fapte,
Nici durerea n'are loc...
Acolo-i al meu noroc...*

În lumea, care oferă tuturor fără măsură plăceri, sublime clipe de mângăieri, poetului se simte »închis ca'ntr'un mormânt«. Pe când poetul din poezia citată în articolul trecut, nu-și găsea destule cuvinte pentru a exprima bucuria și fericirea, oferite de viață în poezia citată mai sus viața este o noapte vecinică, fără soare, în care se aud doar suspinele unui nenorocit ce zadarnic caută o rază luminoasă spre care se tindă. Pentru el, toate s'au sfârșit. Dacă mai sperează într'o descătușare apoi aceasta n'o asteaptă dela viață, ci dela moarte.

Ioan Ilina

CRONICA RIMATĂ

Hohot larg, desprins din zare, se împrăştie pe văi!...
 Toamna şi-a pornit pe drumuri toată ceata de călăi.
 Ici a răvăşit pădurea, ca pe-o casă 'n care hoţii
 Au întret şi au prădat-o, uitând pe masă... chiloţii!
 Mai încolo parcul geme, de atâtea răni infecte!...
 (La tot pasul ai prilejul tot atâtor subiecte.)
 Este anotimpu'n care visători vezi la tot pasul,
 De ai crede că Pământul e ce-a fost cândva Parnasul!

Şcoala, goală luni de zile, cu asalt a fost luată
 Şi-acum stau — în ecuaţii — visele de altă dată!
 Peste crestele din zare, peste liniştea câmpiei,
 Au trecut cohorte negre, ca 'ntr'un film al nebuniei!...
 Unele şi-or frânge zborul pe vre-o stâncă de granit,
 Altele s-or pierde 'n noaptea visului neîmplinit...
 E povestea noastră 'ntregă: unii saltă ghenerari,
 Cei mai mulţi rămân cătane şi foarte puţini... căprari!
 Cheia vieţii este zarul!... De îţi cade trei cu doi
 Asta 'nseamnă că sortit eşti ca să mergi tot înapoi!...
 Dacă prinzi o dublă mică, ajungi primar liberal!
 Şi prefect (cu aspiraţii) în guvern... legionar!
 Trei cu unu-i poartă 'n casă — casă-asa... imaginară
 Cum ne facem fiecare, pe căldurile de vară!
 Trei cu patru-i amăgire!... mâine nu eşti ce-ai fost azi!
 Cazi ca Al. Constantinescul... cazii... că... trebuie să cazii!
 Dubla patru-i mare lucru!... este-un zar curat de soi
 Patru ani au tras-o 'ntr-una Ioan Groza şi Coţoi!
 Vrei să fii piedică 'n cale!? Cinci cu trei, vezi de aruncă;
 Fii atent, să n'ai sfârşitul lui Popescu... dela Muncă!
 Patru-cinci e calicie!... ca Mărcuş cu Iancu-alături!...
 Dubla cinci, ori te ridică, ori înseamnă că te mături!...
 Cinci cu şase-i rost de fugă!... azi vaidist, liberal mâine!...
 Ce nu face Traian Iancu, pentru un dărab de... pâine!
 Dubla mare!... Aşa, neică, nu o trage decât prostul!...
 Cum se trage!?... Numai Ioşca v'ar putea descifra rostul!

Hohoteşte' streăşini vântul şi, de milă, cerul plânge...
 Tuturor un an de viaţă, peste umeri, ni se frânge!
 Toamna-şi cântă melancolic, partitura cunoscută
 Amintirile, în stoluri, vin încet şi ne sărută...
 Este anotimpu 'n care e abuz de poezie,
 Fiecare etalându-şi genul lui de... nebunie!

DĂRI DE SEAMĂ

Șezătoarea literară

a „Societății scriitorilor români din Ardeal“

Duminecă 23 Noembrie a avut loc în sala Palatului Cultural o admirabilă șezătoare a tinerei „Asociații a scriitorilor români ardeleni“ cu sediul în Cluj, — Asociație care număra printre membrii săi activi și doi arădani, dnii: părinte iconom stavrofor Gh. Ciuhandu și Al. Negură.

Timpul nefavorabil — o mărunte și rece ploaie de toamnă, — un supărător defect de distribuție a luminii dela Uzina electrică, defect care a lăsat sala în întuneric până după 5½ și amintirea nu tocmai plăcută a felului cum s'a desfășurat precedenta șezătoare literară a „Societății scriitorilor români“ din București, au reținut publicul arădan dela o participare care i-ar fi onorat nu numai pe scriitorii oaspeți.

Șezătoarea a fost admirabilă prin contrast și prin conținut. Un contrast de cadru — atât de estompat prin dulcea solidaritate în carență dintre „intelectualii“ și „bunii români“ localnici, — și un contrast în așteptări: cei prezenți au participat, în majoritate răspunzând unor discrete apeluri ale cunoșcuților, fără să ceară mare lucru dela organizatori. Prin conținut — pentrucă atât seriozitatea celor ce compun tânăra asociație din Cluj, cât și valoarea unanim necunoscută a bucăților cetite și a talentului autorilor lor, au răsplătit cu largă prisosință cele aproape două ore ce fuseseră „sacrificate“ în intenția celor ce îndrăzniseră să fie prezenți...

Înainte de începerea șezătoarei, d-l profesor Al. Constantinescu a salut pe oaspeți în numele Federației Societăților Culturale din Arad și al revistei „Hotarul“. — (Pentru caracterizările ce conține, publicăm mai jos, în întregime această cuvântare).

Răspunde mulțumind pentru cuvintele de întâmpinare rostite, d-l prof. dr. Victor Popilian — președintele „Asociației“, — după care tof Dsa conferențiază despre: **Mișcarea literară contemporană din Ardeal.**

După ce caracterizează pe scriitorul ardelean străns legat în tot ceace produce de pământ natal și de necurmata aspirații de emancipare socială, conferențiarul ne poartă, într'un admirabil itinerariu geografic, prin toate ținuturile și localitățile ardeleni cari s au afirmat în mișcarea de după războiu prin manifestări culturale și literare. N-a fost revistă sau foaie mai însemnată și nume care s-o ilustreze — începând cu revista satului săcelean, trecând prin Făgăraș, Brașov, Mediaș, Blaj, Turda, Cluj, Oradea, Arad și sfârșind cu Timișoara — care să fi scăpat scrutătoarei atenții critice a conferențiarului. Firește, Aradul a fost menționat cu elogii pentru consecventa atitudine de reprezentant al regionalismului cultural local a „Hotarul“-ui.

Menționăm conferința d-lui prof. V. Popilian ca începutul unei vaste lucrări de sinteză a cărei lipsă o simt tot mai accentuat tinerele generații de intelectuali.

După conferința plină de miez și de noutate a președintelui, au urmat lecturile membrilor Asociației. Au citit pe rând din operele lor dnii:

Al. Negură — trei poezii, printre care suavul, plin de culoare și parfumat pastel „Crinul“.

Septimiu Popa — foarte simpatic și ca om și ca povestitor — o schiță.

Iustin Ilieșu — autorul imnului studentesc și legionar — câteva poezii sociale de o nebănuită energie

St. Popovici — notar public în Aradul Nou, fost deputat, — două poeme în proză

Petre Pascu — arădan, colaborator al nostru, — versuri.

M. G. Samarineanu — directorul revistei „Familia“ din Oradea — schița „Între dealuri“.

V. Copilu Cheatră — două impresionante poezii din placheta „Cartea Moșilor“.

L. Divarius — două poezii proprii, admirabil declamate, —

și Olimpiu Boitoș — care a vorbit cu miez și într'o formă impecabilă despre „Problema stilului în arta dramatică“.

Scriitorii oaspeți au părăsit orașul cu trenul de seară — după ce au redat Aradului atmosfera de încredere pe care o viciaseră confracții din Bursurești prin turneul de exploatare exhibiție a minu atului și modestului Peter Neagoe.

Federația

Societăților Culturale d.n Arad

salută pe scriitorii

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cuvântarea d-lui profesor Al. Constantinescu

Domnule Președinte,

Domnilor,

Am o plăcută și delicată încredințare: plăcută — pentru că mi s'a făcut cinstea de a fi delegat să vă salut în numele Federației societăților culturale din Arad; delicată — pentru că această însărcinare, care mă pune în fața uno a dintre cei mai de seamă reprezentanți ai spiritualității și scrisului românesc din Ardeal, depășește firavele mele mijloace retorice.

De aceea, vă rog să-mi îngăduiți ca în aceste puține cuvinte cu care vă întâmpin să-mi ascund stângăciile stilistice sub inexpugnabila armură estetică — acomodabilă oricărui neexperimentat în arta scriitoricească — a bătrânului nostru Titu Maiorescu: sinceritate în fond, simplitate în formă.

Fără tăgadă că despre simplitatea formală, vecină cu sărăcia, — sunteți Dv. cei dintâi și cei mai în măsură să mă osândiți. Dvs, cari în scris cotidian și în creațiuni definitive dați viață abstracțiunilor, îmbrăcându-le în fastuoase și adecvate personificări; Dvs cari scăpărați în jocuri de artificii-metafora și alegoria; Dvs cari vedeți dincolo de realitatea obișnuită a imaginii coloritul pastelului — cari prindeți momente ce nouă ne scapă, creiată, pe deasupra existenței, tipuri cu existență proprie și definitivă; — dați plastică și armonie, sensibilității — și, prin inspirate și fluidice elaborări, urziți limba literară a unității noastre etnice...

Pe această cale mi-ar fi — fără indoială — cu neputință să stabilesc un contact, oricât de efemer, între emotivitatea Dvoastre și a mea.

Iată de ce recurg la exprimarea sinceră, nemeșteșugită, desbrăcată de orice podoabă, a sentimentelor ce ni le produce prezența Dvoastre în mijlocul nostru.

Ne bucurăm, Domnule președinte și domnilor, de vizita pe care o faceți orașului nostru.

Sunteți solii mișcării literare din câteva focare de renaștere culturală ale ținuturilor ardelene.

Sunteți reprezentanții unui crez, pe altarul căruia jertfiți talentul și tinerețea Dvs creatoare.

Sunteți razele premergătoare ale aceluși „măine“ pe care-l așteptăm și-l dorim cu toții strălucitor pentru literatura și cultura noastră.

Alegând Aradul ca prim popas în drumurile pe care le veți străbate de-aici înainte, ați înțeles, desigur, să aduceți un recunoscător omagiu trecutului de luptă culturală și națională al acestui oraș de rezistență îndârjită și de tinerești imbolduri și realizări.

Regretăm din tot sufletul că freământul unor începuturi de lupte politice, sortite să așeze pe temelii nouă țara noastră de totdeauna, slăbește ecoul pe care ar fi trebuit să-l aibă frumoasa manifestare de azi în straturile mai largi ale intelectualității arădane.

În ciuda acestor neajunsuri, inerente oricărui început de temeinică strângere a rândurilor, suntem fericiți că ne putem cunoaște și ne bucurăm că ne putem vorbi direct, dela suflet la suflet.

„Federația Societăților Culturale din Arad“ în cadrul căreia activează : „Astra“ — cu trecutul ei istoric și, azi, cu grija tuturor îndrumărilor culturale din ținutul nostru,

„Ateneul popular“ cu tot atâția conferențieri și creatori literari câți membri numără; cu o editură proprie în care au apărut 4 volume de studii istorice și limbistice; cu revista „Hotarul“ pe care după ce a scos-o 4 ani a pus-o la dispoziția Federației,

Institutul social Banat-Crișana, care pune un neasemuit zel în studiul pe teren al fenomenului social; întreprinzător de vaste și migăloase anchete sociologice, concretizate în admirabile monografii,

Institutul „Concordia“, care folosește veniturile vechiului și istoricului capital al „Românului“ de odinioară, pentru înzestrarea cu biblioteci a celor mai depărtate și neglijate comune românești din județul nostru,

Corul „Armonia“ din care fac parte voluntar și benevol doamne, domnișoare și domni din toate straturile sociale românești din Arad,

Corul și soc. culturală „Lyră“, minunata înjghebare a câtorva oameni de inimă din Chișineul Crișului, — toate aceste asociații — pe care mi-am permis să vi le amintesc aici tocmai pentru a vă ușura posibilitatea de a ne cunoaște sbuciumul și năzuințele noastre atât de îngemănate cu ale Domniilor Voastre, — și conducerea Federației însăși, vă întâmpină cu frățască dragoste și vă urează un cald și inimos „Bine-ați venit!“

CARAGIALE IN ARAD

Cu prilejul împlinirii a 25 dela moartea marelui umorist — maestrul, cu toată modestia lui, s-a declarat nemulțumit de felul cum este „comemorat“! Turneul cu „O noapte furtunoasă“ — fie piesa interpretată chiar de către unii dintre creiatorii rolurilor, — nu-l satisface pe autorul „Momente“-lor. Și-apoi comemorările, pe lângă ținuta de solemnitate ce o impun — atât de nesuferită lui nenea Iancu — răspândesc, parcă, parfumul de flori vestejite al unei camere mortuare. Miros pe care niciodată nu l-a putut suferi Caragiale. Cu atât mai puțin acum când, evadat de un sfert de veac din lanțurile „prostiei omenești“ pe care a eternizat-o în fiecare pagină a operii sale, pornise să ne zâmbească olimpic din eterul câmpiilor Elizee...

Așa că maestrul s-a hotărît să se comemoreze singur. L-a chemat deci pe „spiridușul“ care-i șoptea odinioară la ureche paginile nemuri-toare și i-a spus:

— Ascultă, Aghiută, connaționalii au început să-mi falsifice opera. Publică studii biografice, estetice, istoriografice, sociologice, mă poartă ca pe moaște în turneuri comemorative, încât numai cu luneta mai pot să-mi găsesc eroii striviți sub maculatura lor. Dacă or continua astfel, voi ajunge ca nenorocitul ăla de Eminescu, distilat și alambicat de toți candidații la premii academice de nu se mai poate recunoaște el însuși în oglindă.

Politicianii, vezi, sunt oameni mult mai înțelegători. Țștia mi-l respectă pe Nae Cațavencu, au cult pentru Agamița Dandanache, au reparat chiar nedreptatea ce i-o făcusem lui Farfuride, că văd că-l scot mereu deputat, — iar de Cetățeanu turmentat nu se ating, Doamne păzește: votează și azi cu guvernul — așa cum îi spusese eu acum 55 de ani... Dar intelectuali, mă Aghiută, oamenii de cultură: profesori, avocați, literați, gazetari, ăștia mă scot din sărite!... Sunt unii cari au idei, alții scriu cu talent, vioi și corect. Și ceeace-i mai grav, grav de tot, e că toți sunt serioși, știu carte, și se feresc ca de moarte de „intelectualii“ mei. Tu știi, Aghiută, că eu n-am creiat mulți „intelectuali“ și că dacă vin acum să mi-l distrugă și pe Conu Leonida și pe Rică Venturiano și pe Chicos Rostoganu — sunt eu însumi distrus. Ba mai rău: O să cad pe mâna lui Lovinescu, și o să mă dea gata Cezar Petrescu ori Călinescu în câte o duzină de volume... Haide, spiridușule, tu care mi-ai inspirat atâtea „momente“ și mi-ai conturat atâtea tipi demni de numele meu — salvează-mi progenitura... Eu, vezi bine, m-am lăsat de meșteșugul scrisului, — și nici contact cu pământeni nu mai am. Braesku s-a ramolit de mult: Basarabescu a ieșit la pensie, Pătrășcanu a venit aici, după mine.

Dacă nu-ți vâri mai repede codița o să dispară umorul din Țara

Românească și o să se stingă nația de prea multă deșteptăciune... Haide Aghiută, sbughi! și fă ce te-a tăia capul!“

*

Nu știm ce i-o fi răspuns Aghiută maestrului, nu știm încotro s-o fi îndreptat și ce-o fi făcut, dar iată că acum, cu prilejul comemorării a 25 ani de la moartea sa, Caragiale apare viu și natural în Arad! În publicistică, da! Autorul lucrării „Artă cu tendință sau artă pentru artă?“ — n-a prea cultivat eseul — dar acum îl abordează, pentru că e la modă.

Și-l publică într'o foaie locală. Cinste deosebită pentru noi. Dar, firește, sub pseudonim, pentru că spiritele din lumea dreptilor nu i mai îngăduie apariția în publicitate sub proprie semnătură. Apare sub titlul: *Cultul muzicii la Arad.*

»Trebuie să începem aceste rânduri cu constatarea neplăcută, dar adevărată (pentru că... sunt și constatări neadevărate!) că intelectualii români (sic) arădani nu au destule dovezi de justă prețuire a muzicii culte...«

Inceputul, după cum vedeți, nu lasă loc nici unei îndoeli: maestrul a prins «momentul...» Dar să continuăm:

»Prețuirea muzicii, ca și a oricărei arte, este o dovadă de cultură»

(Coana Veta, oftând după Chiriac, fredonează visătoare: »suspine crude«... Vă spun eu: Caragiale! Știți doar cât de cultă e Coana Veta!)

»Dacă cineva nu a avut posibilitatea de a învăța să cânte la un instrument muzical și dacă așa poreclita instrucție muzicală, ce se dă azi în școlile secundare este atât de sumară și superficială, nu înseamnă că un intelectual veritabil are dreptul de a se dispensa de câștigarea, pe cale autodidactă a culturii muzicale, dacă în general are pretenții de om cult».

Așa dar, lăsând la o parte chestia cu »poreclita« instrucție muzicală atât de sumară și superficială — reținem constatarea (adevărată!) că un intelectual veritabil dacă în general are pretenții... de om cult nu are dreptul de a se dispensa de câștigarea, pe cale autodidactă a culturii muzicale..., Și știți de ce? Pentru că

»muzica nobilitază sufletul și... cultul ei constituie o binefacere pentru... liniștirea nervilor omului obosit de muncă».

(Ce păcat, maestre, că n-ai scris un tratat de muzicoterapie pentru intelectualul veritabil cu pretenții de om cult! Ce suflete nobilitate ar fi avut generația noastră!!)

»Noi avem patru categorii de intelectuali, în tratarea acestei probleme a muzicii.»

Să precizăm: o problemă a muzicii, care se cere tratată — iar în tratare stau categorii peste categorii intelectualii (d'ăi veritabili și cu pretenții de oameni culți... în general), în ordinea următoare:

»...Adevărata elită a intelectualilor, cercetează concertele de muzică clasică și operele, din trebuință (nu vă jenați!) spirituală, aducând pentru satisfacerea nevoilor lor (vă rog, fiți serioși!) culturale, sacrificii cari... deranjează (nu, domnule pornolog, nu ce te gândești d-ta ci) bugetul familiar!«

După cum vedeți: o elită care cercetează din trebuință... pentru satisfacerea nevoilor, cari deranjează... pentru a-și nobilita...sufletul.

— Curat elită! ar aproba Ghiță Pristanda cetind tratarea problemei la prima ei categorie.

»A doua categorie merge la astfel de concerte și la reprezentații de opera (sic) din obișnuință, știind că prietenii și cunoscuții merg și ei, — dar este gața să renunțe, dacă s'ar ivi orice motiv ori pretext, care să-l poată invoca drept scuză, pentru ca să nu facă impresia, că nu știe prețui muzica clasică...

Vedeți Dvs. cam cum ar deveni cazul: mergi din obișnuință... pentru ca să nu faci impresia că nu știi prețui muzica clasică!!! Poți pentru ca să zici că această a doua natură, obișnuința Dtale, este în funcție de impresia altora! (De unde se vede că Maestrul Caragiale l-a aprofundat pe Freud!)

Ei, dar să vedeți a treia categorie. Ea

»este aceea a indiferenților și-a cinicilor. Aceștia »nu fac mare caz din obligațiile de intelectual, care își **impune** să cinstești manifestațiile culturale de tot soiul, și nu le pasă ce păreri ai despre ei!«

Să nu faci caz de obligațiile (— de intelectual cu pretenții de om cult! —) care îți *impun* dacă nu acordul gramatical, măcar să cinstești (noi am spune: să onorezi, dar maestrul a devenit adeptul d-lui Pizani) manifestațiile culturale de tot soiul! Adevărat cinism! Și dac'ar fi numai cinism! De unde? — Ei

»merg cu inconștiența până acolo, încât îți mărturisesc pe față că nu înțeleg muzica clasică și... mai bine rămân acasă!«.

Auziți, oameni buni inconștientă de cinici din a treia categorie de intelectuali veritabili: să-ți mărturisească (pe față!) că nu înțeleg muzica clasică și că, deci, rămân acasă!! Nici motiv, nici pretext, nici obișnuință; adevărul gol-goluț! Ce crasă obscenitate! Desgustător!

»A patra categorie e aceea a snobilor, cari țin să facă act de prezență, la toate spectacolele, pentru a-și evidenția bunăstarea materială».

Asta-i minunea minunilor: intelectuali veritabili cari fac act de prezență la spectacole pentru a-și evidenția bunăstarea materială. (Ehei, nene Iancule, mult s'a mai schimbat soțietatea noastră care va să zică, decând ai părăsit-o!)

Orice eseu are un sfârșit. Cu atât mai mult acela care în tratare are numai patru categorii de intelectuali. Pe care, după cum vedeți, le-am... exhaustat!

Dar orice eseu sfârșește cu anumite concluzii, sau generalizări. Pe care nu le-am exhaustat încă. Iată, deci, concluziile caragealescului nostru studiu despre „Cultul muzicii la Arad:

„Noi, dându-ne seama, că suntem la începutul înjghebării clasei de mijloc... și având în vedere scopul urmărit de a ajunge odată la nivelul altori (sic) neamuri din toate punctele de vedere, suntem mulțumiți, cu toți ceice cercetează concertele oricare ar fi imboldul. Ne împlinim datoria atrăgând atenție (sic) intelectualilor români asupra obligațiunii ce au de a contribui cu toate năzuințele lor la ajungerea scopului colectiv național de a se înălța împreună și fiecare în parte, pe deasupra culturii integrale până la cel mai înalt grad“.

Ați înțeles? Nu?! Mai cetiți odată. Silabisiți! Tot n'ați înțeles? Hai să cetim împreună. Așadar (nu vă luați după virgule: sunt puse cu largă generozitate): noi suntem la începutul înjghebării clasei de mijloc și având în vedere că trebuie să ajungem odată la nivelul altor neamuri din toate punctele de vedere, suntem mulțumiți cu toți „ceice cercetează“ concertele de muzică clasică și operele din Arad.

Nu-i așa că înțelegeți? Păi, vedeți! Mai departe: intelectualii români au obligațiunea de a contribui (nu! nu cu spiritul și nici cu punga ci:) cu toate... năzuințele, la ajungerea scopului colectiv național, de a se înălța... unde? — la cultura integrală?

— nimic, stimabile!

— ...integrală până la cel mai înalt grad?

— „puțin, onorabile!

atunci: *deasupra* culturii integrale până la cel mai înalt grad!

— Așa da! Acum înțeleg și eu!

*

Cine s-ar mai îndoi că nenea Iancu Caragiale nu ar fi între noi, să-mi facă proba contrară: să-mi citeze din studiul „Cultul muzicii la Arad“ apărut într'un ziar local cu data de 24 Noembrie c. un singur pasagiu, o singură frază, un singur rând care să nu fie demn de pana ilustrului maestru al umorului românesc.

Constatare adevărată, dar... plăcută: Caragiale redivivus! Până acum 25 ani creiasă, dintre pseudo-intelectuali, numai tipuri ca acel al studentului îndrăgostit, Rică Venturiano, cel cu delarația:

„când te-am văzut întâiaș dată pentru prima oară mi-am pierdut uzul rațiunii“...

După 25 ani de absență, maestrul descrie și caracterizează pe intelectualii veritabili cu pretenții de oameni culți cari au obligațiunea de a contribui cu toate năzuințele la ajungerea scopului de a se înălța deasupra culturii integrale până la cel mai înalt grad.

Ilustre maestre! Fii bine venit în urbea noastră și... dă-i înainte cu publicistica română!

»Spiridușul« lui Caragiale mai face și alte victime. Nici n-am apucat să corectăm reportajul cu senzaționala veste a descinderii maestrului în Arad, și iată că în aceeași foaie cam în acelaș loc, apare a doua zi un alt articol. De dta aceasta nu mai avem un studiu asupra muzicii clasice în raport cu diferitele categorii de intelectuali, ci autorul, d-l P., mai practic decât confratele precedent își exprimă intenții chiar în titlu: »Veniți la concertul filarmonic de Joi«. Așadar un apel. Cu oarecare dedesupturi comerciale — scuzabile însă prin nobile intențiuni. E vorba doar să se strângă bani pentru sprijinirea unei acțiuni de ocrotire a copiilor sărmani. Admirabil — dacă d-l P., s-ar opri la argumente potrivite pentru »capacitatea« solvenților și suprasolvenților. Dar D-sa mai face și unele digresiuni... să le zicem muzicalo-culturalo-autodidactice.

De calitatea acesteia, spre pildă:

Orchestra e condusă de J. Bobescu »pe care l-am admirat de atâtea ori cum conduce fără partitură opere întregi (!) și încă dintre cele mai grele (!!) cum e... **Aida!**

Și-acum să aflați Dvs nepricepători în ale muzicii ce este Aida. E »recunoscută drept

perfectiunea nediscutabilă a producțiunii universale de muzică clasică».

Dacă această perfectiune nediscutabilă — și încă dintre cele mai grele — a producțiunii universale este capabil s-o conducă d-l Bobescu, fără partitură, vă puteți ușor închipui cum o să se joace cu bagheta conducând fleacuri muzicale ca: Uvertura la »Maestrii cântăreți« de Wagner, Concertul în do minor de Beethoven, sau poemul 1812 al unui oarecare *Tshaikowsky* — piese programate în concertul la care suntem invitați...

Mai tare este însă d-l P. în incursiunile politico-sociologice. Aici ideile sale se înlănțuiesc într'o logică de oțel ce amintește, în fond și-n formă, inegalabilul discurs al lui Cațavencu, doritor »ca orice român... în momente solemne... de progres cu orice preț și pe orice cale«.

Iată ce spune în stilizare proprie și plin de avânt progresist d-l P.:

»Aducerea acestei orhestre complete (condusă de d-l Bobescu), costă multe parale. Deaceea și biletele sunt cam piperate (!), mai ales că... această manifestație culturală servește un scop caritativ, de care trebuie să ne sesizăm ca și popor dominant într'o țară liberă, și doritoare de a ajunge toate înălțimile progresului, pe toate terenurile«.

Deci: orchestra fiind adusă complectă biletele sunt... piperate, mai ales că scopul de care trebuie să ne sesizăm »ca și« popor dominant într'o țară liberă, doritoare de a ajunge toate înălțimile progresului, pe toate terenurile, este... caritativ!

Mai aveți ceva de zis? — Noi — nu! Spiridușul lui nenea Iancu este foarte activ.

Horea Tanu

CĂRTI

Mircea Damian: *Gheorghe I. Marin, roman*
 Edit. „Naționala Ciornei” București.

După „Deacurmezișul” și „Om” scriitorul Mircea Damian își continuă biografia în alte aspecte, păstrând în această ultimă realizare numai forma, care face din autorul „Celulei No. 13” un scriitor personal, așa cum nu întâlnim mulți în literatura românească contemporană. Această formă este lipsa totală de stil ceea ce implică tocmai căutarea unei anumite; forme manieră care contrar așteptării imprimă cărților dsale o valoare literară de necontestat.

„Gheorghe I. Marin”, după părerea noastră are atâtea trăsături comune cu autorul, că aproape se confundă, împrumutând astfel marca operelor de autobiografie. Și pe acest Gheorghe I. Marin autorul ni-l înfățișează din cea mai fragedă copilărie, până la adolescență. S’ar crede că e o carte anume lucrată — un îndreptar pentru tineret — deși se prea poate ca d. Mircea Damian să nu fi urmărit așa ceva.

Cine e și cum e acest Gheorghe I. Marin?

Așa ca mai toți din noi, între 7—20 ani. Nu toți am fost premiați în școala primară și liceu și ne-am mulțumit să trecem prin școală, așa cum ești obligat să asști la o reprezentație teatrală cu începuri promițătoare și cu restul actelor anoste. Rămâi până la urmă, de teama de-a nu te fi zărit cineva că nu ești în gustul lui și nu te decizi să pleci, în speranța că în decursul spectacolului vei întâlni scene cari să te mulțumească, cât de cât. Așa a trecut și Gheorghe I. Marin prin școlile în care-l trimite autorul lui. Și cum arta dramatică, fie ea de proastă calitate, nu poate să nu te miște cât de neînsemnat, tot așa cartea a făcut din Gheorghe I. Marin o fire sensibilă, un om ieșit din comun, un mic gânditor. Bănuim că nu aceasta a fost tendința autorului, dar că așa a ieșit, e cu atât mai bine. De aici am tras concluzia că scriitorul a urmărit să ne dea o carte anume scrisă pentru tineret. Dar faptul nu interesează și nici nu stăruim asupra lui. Pe noi ne interesează conținutul cărții, care ne-a plăcut tocmai pentru lipsa de artificii literare. E o caracteristică a întregii opere gândită de d. Mircea Damian și această caracteristică îl plasează cu totul separat de restul scriitorilor generației dsale, într’o formă dintre cele mai laudabile posibile. Așteptăm ca d. Mircea Damian să-și continue mărturisirile vieții pentru a-i putea înșirui operele în ordine cronologică, prezentându-l cititorilor așa cum ne este cunoscut nouă: cinstit în gânduri și-n fapte, fără o prea bogată cultură literară; ambițios în realizarea unei idei, nu prea familiarizat cu filozofia stilului — toate calități ca și scăderi, — peste care domină o puternică doză de talent, — care fac din dsa. un scriitor de rasă.

Sașa Pană: „Iarba fiarelor“

Constantin Nisipeanu: „Spre țara închisă în diamant“ poemă,
Editura „Unu“, București.

Vorbim de ambele plachete în șirul aceleași idei, una complectându-se cu alta, sau mai bine zis cuprinzând în ele acelaș gând, etichetat deosebit pentru satisfacerea unui efect optic.

Dnii Sașa Pană și Constatin Nisipeanu fac parte din stolul scriitorilor emancipați în formă și stabilizați în factura creației. Din stolul celor grupați în jurul editurii „unu“ — editură care și-a trasat cândva și crezul literar între scoarțele unor reviste zise de avangandă — cunoaștem prea puțini. Pe Sașa Pană ne-am obișnuit să-l clasificăm șef de școală, ce-i drept cu prea puțini elevi și poate tot cu așa de puțini cetitori. Operile dsaie le-am urmărit mai întâi din simplă curiozitate, mai târziu, din plăcerea de-a sta de vorbă cu noi înși-ne prin intermediul unui veritabil cărturar. Și această plăcere a avut darul să ne cucerească în așa măsură, că la vederea unor noi creații ale dlui Sașa Pană, să ne socotim auditorii unei expunerii, ales stilizate, bine gândite și prețios etalate.

Ascultați fragmentul de mai jos, desprins din „Epilog“:

*„ Ai trecut dimineața când florile își sorb roua din corolă
și după creastă soarele e sub perdeaua surdinei
Desculță într'un hălo de svelniță catifelată
Fragedă plutind parcă pe un abur
Ti-ai șters o lacrimă ca un fulg de nea încălzit pe geană“*

Și-acum să cetim împreună bucata intitulată „Umbra inimii“:

*„Ai coborât dintr'o acvarelă
Obosită cum în miezul zilei harnicile zorele
Vis de păpădie sau lujer himeră
Loc geometrio al iubirii și prieteni
Noapte bună cu nostalgiile sub pleoape“*

Autorul plachetei „Iarba fiarelor“ știe destul de bine că o mare parte din publicul cetitor nu-și frământă prea mult mintea pentru descifrarea unei idei, plăcându-i să i se dea totul de-a gata, chiar sub forma unui presupus gând de Radu Cosmin. Noi n'avem pretenția să popularizăm pe autorul prezentat aci, ci numai să vi-l amintim odată cu banderola care leagă atât de armonios placheta „Iarba fiarelor“ și prin care ne amintește și dsa spusa lui Lautremont că: „Nu există nimic de neînțeles“.

„Spre țara închisă în diamant“, plachetatot atât de elegantă a dlui Constantin Nisipeanu, este mult mai accesibilă cetitorului din care cauză credem că va place mai mult. Am ales pentru lectură, în comun, bucata de mai jos.

„Vis scurt

*Sîngele își flutură pe buze o eșarfă
Precum pînzele unui crepuscul pe oceane
Intre perne trupul tău cîntă ca o harfă
Iar părul te înășoară în liane*

*Iți adîncești piciorul de bronz printre petunii
Pe gleznă ți se așea-ză o fantosă de foc
Parfîmul ei te-adoarme pe hamacul lunii
și iți aprinde'n suflet fluiere de soc*

*Dar cum te miști din patul de mîrgean
Se desprind coraliu emigrînd pe spumă
Trupul tău se 'nalță lavă de vulcan
Eu te-aștept în piatră tu mă rechemi în humă"*

Și tot atît de realizate mai sunt poemele: „Seara a izbucnit dintre frunze“, „De umărul tău se reazimă viața“, „În palme ți s'a așezat o furtună“ și „Fum de oșel“. Regretăm că în „Poem de toate zilele“, aflăm o notă comună cu un poet, care a încetat a mai fi poet, de 'ndată ce și-a pus arta în slujba ideii or politicolizate.

Plachetele dlor Sașa Pană și Constantin Nisipeauu, formează rare po-doabe de bibliotecă, ca formă, și cele mai recreative clipe pentru rostuirea gândurilor pe un plan superior.

Septimiu Popa: »*Temnițele Clujului*« — însemnări
Institutul Minerva Cluj.

Părintele Septimiu Popa a scris o carte de amintiri, pe care a întitulat-o „Temnițele Clujului“. Autorul nuvelilor cu subiect din viața rurală, atît de gustate de publicul cetitor, s'a abînut de-a face în cartea recent apărută ceea ce se cheamă literatură, păstrând nota documentară; ținută care înseamnă foarte mult.

Suferințele poporului românesc din Ardeal, prea mult literalizate de autorii respectivi, și-au pierdut din tragismul lor, trecând pe sub ochii cetitorului drept simple episoade literare. Nota pe care părintele Septimiu Popa a reușit s'o dea „însemnărilor“ din cartea „Temnițele Clujului“, face din opera dsale un prețios document istoric; ținuta literară oprindu-se pe-un plan de prea puțină importanță.

Și pentru a face și mai mult dovada celor afirmate de noi, reproducem chiar un fragment din „Cuvânt înainte“, cuvânt care descifrează și o altă latură a tipăririi acestei cărți.

»N'am făcut cauzei naționale românești vreun serviciu atît de special, încât să merit marea cinste a arestării. Această arestare a fost efectul spaimii, ce cuprînsese pe dușmanii noștri secular în clipa când frații de dincolo de Carpați au pornit războiul p^entru întregirea neamului.«

Și mai departe:

»Insemnările mele, prin urmare, nu le public în speranța vre-unei recompense, ori recunoștințe naționale. Realizarea visului nostru secular a fost cea mai strălucită recompensă dată tuturor acelorora, cari după intrarea României în războiu au avut marea fericire să îndure și suferințele sociale.«

Ne-a fost dat să auzim și enunțarea unui crez, de o superioară valoare etică, crez care are un sunet în totală dizonanță cu rostuirile întîlnite în anii

dela Unire incoace! Rostit de părintele Popa Septimiu, înseamnă că dsa, sau este un naiv, sau rămâne scriitorul cinstit și'n vorbă și'n faptă — așa cum l-am crezut înainte de a-l cunoaște.

Despre valoarea cărții, din punct de vedere literar, avem prea puțin de spus; această realizare fiind sortită să rămână numai din punct de vedere documentar. Scrisă așa dela inimă, „Temnițele Clujului“ impresionează mai mult, mai ales în paginile în care tragedia Neamului românesc a fost prinsă de-un obiectiv de amator, fără rețușa fotografului de meserie. Pagini de acest fel întâlnim în bucățile: „Unde dai și unde creapă“, „Un cântec de iubire“, „Popa dela Șelimbăr“, „Clopotele“ și mai ales în „Rudeniile“.

Celor nedocumentați asupra tragediei îndurate de români, sub „oblăduirea ungurească“, le recomandăm călduros cartea părintelui Septimiu Popa.

(a. n.)

„Istoria Filosofiei dela Renaștere la Kant“
Edit. Societatea Română de Filosofie. Buc.

Noul sezon literar ne-a făcut o mare bucurie prin recent apăruta „Istoria Filosofiei dela Renaștere la Kant“, editată de Societatea Română de Filosofie, sub oblăduirea directă a neobositului ei secretar, N. Bagdasar. Perseverența Societății Române de Filosofie de a umple golurile din filosofia românească merită toată lauda. Cititorii iubitori de filosofie știu cu toții cât de mult se simțea nevoia unei istorii a filosofiei în literatura românească.

Acest prim volum, din totalul de trei, cuprinde istoria filosofiei dela Renaștere la Kant, următoarele cuprinzând filosofia kantiană și cea post-kantiană până în zilele de azi.

Opera aceasta colectivă apare ca un omagiu adus profesorului Petrovici unui din exponenții de seamă ai filosofiei românești. Omagiu ce i se aduce după 30 de ani de profesorat. Că acest omagiu e mai mult decât bine venit, cititorul o știe, dată fiind popularitatea prof. Petrovici. Cât despre primul volum, ca să ne întoarcem la el, conținând filosofia dela Renaștere la Kant, cuprinde în el una dintre epocile mai de seamă ale filosofiei. Căci și'n filosofi, ca și'n celelalte domenii culturale, în Renaștere s'a reluat firul gândirii celor vechi. Se găsește astfel în el toate direcțiile antice, firește sub haina Renașterii. Dar mai ales se află în acest volum cele două mari curente filosofice pre-kantiene și fără de care nu se poate înțelege Kant. Iar fără de acesta e imposibil de a înțelege vreo problemă măcar din cultura de azi. E vorba de raționalism și empirism, adică de filosofii Descartes, Sprinoza, Leibniz pedeoparte și de Locke, Berkeley, Hume, de alta. Tratați de frunțașii scrisului filosofic dela noi, acest volum devine indispensabil pentru cititorul de filosofie.

Mai adăugăm și eforturile ce le face Societatea de filosofie de a pune la dispoziția cititorilor cărți de seamă pe un preț infim.

Din colaborări semnăm câteva nume: C. Rădulescu-Motru, I. Brucăr, C. Noica, T. Herseni, C. Floru, P. Comarnescu, s. a.

(Ion Botaș)

M. Polihroniade și Alex. Chr. Tell: Domnia lui Carol I.

Domnia regelui Carol I cuprinde unul dintre cele mai bogate capitole din istoria națională, prin evenimentele epocale petrecute sub cărmuirea în-tâiului nostru rege. Este destul să menționăm dobândirea independenței și regalității, pe lângă adâncile transformări sociale, ca să evidențiem epoca glorioasă a acestei mari domnii.

Cunoscuții publiciști Mihail Polihroniade și Alex. Christian au adunat toate dovezile istorice necesare pentru a scrie o vastă operă închinată domniei regelui Carol I, din care a apărut primul volum, de o valoare documentară netăgăduită, chiar dacă autorii recunosc că materialul publicat nu este inedit în întregime.

Pentru zilele noastre, când se anunță atâtea radicale transformări în organizația statului, o asemenea istorie este de o mare actualitate, înlesnindu-ne să cunoaștem originile statului nostru național, cu toate caracteristicile lui din timpul domniei regelui Carol I.

Ea ne înlesnește să cunoaștem evoluția stărilor sociale într'un interval mai scurt de un veac, grație cifrelor statistice privitoare la agricultură, finanțe, comerț și industrie, armată, justiție, școală și cultura națională.

Evenimentele politice care au precedat aducerea unui domn străin, ca și urmările acestui fapt, sunt minuțios prezentate de autori.

Analizarea acestor evenimente deasemenea este făcută conform unor păreri curajoase și obiective, fără ocolișuri care ar falsifica adevărata stare de lucruri din anii 1866—1877, cuprinși în volumul I.

Indesebi. capitolul închinat generației pașoptiste și cel al penetrației elementelor străine în România mică — sunt deopotrivă de interesante și de actualitate.

După părerea formulată cetind i tâiul volum din „Domnia lui Carol I”, așteptăm cu legitimă curiozitate pe celelalte trei ce vor urma.

Constantin Stoicanescu: Revoluția lui Horia.

Despre cei trei mucenici ai românismului, — Horia, Cloșca și Crișan, — s'a scris mult și se va mai scrie încă, pentru că revoluția lor împotriva robiei de veacuri a Ardealului rămâne o dată epocală în luptele pentru redeschimbarea noastră națională. Ea rămâne revoluția cea mai răsunătoare în istoria Românilor, întrecând mult pe celelalte prin măreție și martiragiu.

Dar despre Horia, Cloșca și Crișan s'a scris prea în stil și ritm istoric până azi. O atât de tragică epopee din viața Ardealului a fost prezentată în linii domoale, punându-se accent pe datele istorice, atât de controversate uneori, dela autor la autor. S'a scris astfel despre revoluția lui Horia, ca și când s'ar fi uitat toate nedreptățile îndurate de poporul român ardelean, ca și cum s'ar fi vindecat durerile și rănilile ce sângerează încă, pe urma robiei multiseculare. S'au scris tratate reci și seci, după expresia unui publicist arădan, d. Isaia Tolan.

Un tânăr și cunoscut publicist bănățean, d. C-tin Stoicanescu, și-a propus să scrie în ritm dramatic revoluția lui Horia, prezentându-o în culori sguduitoare și adânc grăitoare, pe lângă respectarea adevărului istoric, recunoscut ca împrumutat, în parte, dela alți autori.

D. C-tin Stoicanescu pune apoi accent greu pe capitolul trădării, act

de vânzare repetat și în alte rânduri și sub alți dirijitori ai poporului, în calea spinoasă și avântată spre biruință.

Datorită trădărilor mișeilor, am pierdut atâtea ocazii ca să ajungem cu un ceas mai de vreme la izbăvire.

Sguduitor scrisă, cu concluzii extrem de originale, cartea d-lui C-tin Stoicanescu se impune printre celelalte ce se cunosc, privind revoluția lui Horia.

Reproducem un fragment, din pagina 53-a:

„Cinci zile de-a-rândul, ziua și noaptea, au ars păduri, mine, case și palate. Cinci zile de-a-rândul putea să nu mai răsară nici soare, nici lună; putea să nu mai apară nici ziuă, nici noapte, căci acolo era o singură zi noapte, lungă, sub lumină de focuri și negură dn fum. Scânteii au scăpărat la Curechi și Criștior, iar de acolo s'au lățit în flăcări, ca peste întinderea de păcură ce nu se putea stinge. Și dacă ungurimea nu se ascundea, nu erau nici cinci zile de foc, ci erau și cinci zile de omor. Dar și așa puteau să vină corbii căci hoituri; erau destule“..

În acest ritm de foc este scrisă cartea d-lui Constantin Stoicanescu. Ea se va ceti ori când cu sufletul înfiorat de cele petrecute în timpul răscoalei lui Horia.

Aurel A. Mureșianu: *Originea Ciangăilor din Săcelele Brașovului.*

Reputatul publicist Aurel A. Mureșianu, unul dintre bunii cunoscători ai trecutului Ardealului — ne prezintă un nou studiu istoric, menit să ne documenteze asupra vechimii elementului românesc din Transilvania și, în special, din Țara Bârsei și Săcelele-Brașovului.

Studiul „Originea Ciangăilor“ a apărut în editura revistei „Plaiuri Săcelene“, al cărei asiduu colaborator este autorul, nepotul marilor ardeleni Iacob și Andrei Mureșianu, și fiu al fostului director dela „Gazeta Transilvaniei“, Aurel Mureșianu.

Noua broșură a dlui Aurel A. Mureșianu este scrisă pe baza unor îndelungate cercetări istorice, domeniu în care d-sa este atât de bine cunoscut și apreciat.

(ion i. pogana)

NOTE

— **Teatru românesc permanent, la Arad.** E o victorie, care nu poate rămâne fără ecou. Realizată în forma cunoscută, a putut fi interpretată în diferite nuanțe; sâmburele problemei nefiind despicat în așa fel ca să fie vizibil în toate laturile lui.

Problema teatrului românesc permanent în Arad rămâne deschisă și pentru viitor, cu singura deosebire că discuțiile vor avea canalizarea lor bine definită; ceea ce înseamnă că punctele de reazim sunt deja cunoscute.

Adnotarea de față ne-a fost obligată de risipa de entuziasm pusă în slujba unei astfel de idei; entuziasm eare de altfel stă și la temelia primelor începuturi ale „Hotarului”. Rămâne de verificat puterea de înțelegere a elementului massă, chemat să-și spună ultimul cuvânt, ca'n oricare altă problemă de ordin colectiv.

Acest element a dat dovadă — vorbim de ținutul Aradului — de o înțelegere peste așteptări; fapt care ne îndrituește la o ținută de tradiție și pentru realizarea, pe care o dorim apoteoză cât mai grabnic posibil.

— **O revistă a „Asoc. scriitorilor români din Ardeal”.** În ultimile ședințe ținute la sediul Asoc. Scriitorilor români din Ardeal, s'a pus printre altele, și problema editării unei reviste literare în paginile căreia să-și aștearnă gândurile membrii acestei asociații. O revistă a scriitorilor grupați în jurul tinerii asociații cărturărești dela Cluj

ar fi bine venită; apariția ei putând să verifice puterea de creație în beletristica ardeleană, în jurul căreia se discută tot mai mult.

Revistele retransate în Capitală au avut mari posibilități de fixarea cadrelor, în toate domeniile creației, din care cauză scriitorii din Ardeal n'au mai avut loc, fie din cauza abundenței de prea mult material, fie din motive cari nimănui nu le sunt mai bine cunoscute ca scriitorilor.

În legătură cu editarea unei reviste, s'a mai adus în discuție și o altă problemă: înființarea unei edituri proprii pentru tipărirea și difuzarea cărții scrise de scriitorii ardeleni.

Și asupra acestei probleme s'au adus diferite soluții, urmând a fi discutată aceea care ar aduce mai multă siguranță de realizare. În tot cazul tînăra Asoc. a scriitorilor români din Ardeal, vine cu idei noi și toate puse în slujba scrisului românesc reprezentat de membrii ei.

— **Manifestări culturale la Arad.** Între manifestările culturale din această stagiune, cari onorând Aradul cu prezența lor s'au onorat în primul rând pe ele însele, se cade să menționăm: Concertul simfonic al orchestrei operei din Cluj, pusă sub conducerea virtuosului dirijor I. Bobescu și reprezentația extraordinară a comediei „O noapte furtunoasă” a lui Caragiale.

Di. I. Bobescu și orchestra clujană au executat următorul bine întocmit și dificil program:

Wagner :	Uvertura din „Maestrul cântăreți“
Bena:	Serenadă
Beethoven:	Concert în do minor — cu concursul dreg Tereanu
Mozart:	Simfonia „Jupiter“
Enescu:	Rapsodia II.

Dintre acestea, simfonia lui Mozart și rapsodia lui Enescu au produs o adâncă impresie auditorului, care umplea sala Palatului Cultural.

*

— Comedia lui I. L. Caragiale, reprezentată în seara de 27 Noembrie c. pentru comemorarea a 25 ani dela moartea marelui umorist, a avut o distribuție unică. Au jucat dnele Maria și Eugenia Ciucurescu și Maria Giurgea precum și dnii: N. Soreanu, I. Mortun, V. Pela, și M. T. Cosmin — dintre cari Dna Maria Ciucurescu și dl N. Soreanu creiatori ai rolurilor. Reprezentația admirabil pusă la punct și în costumele epocii, nu s'a resimțit decât prin... vârsta prea înaintată a unora dintre interpreți. Publicul destul de numeros a savurat delicioasele dialoguri ale mahalalei bucureștene de acum 50 de ani.

*

Nu e inutil să menționăm că marile nostru Enescu a concertat și anul acesta — potrivit obiceiului ce sigur și l-a impus — în Arad.

Incepând dela Unire, maestrul ne onorează cu prezența și cu marea sa artă dacă nu în fiecare an, măcar la doi ani odată. Concertul de vioară ce ni l-a oferit în Octombrie trecut, a avut loc în sala mai mult de jumătate goală a Palatului Cultural. Și dintre cei prezenți majoritatea erau.. minoritari. Fapt care verifică încăodată vechea înțelepciune că nimeni nu e profet în țara lui..

— **Hotarul**, n'a mai apărut dela începutul lui Iulie (N. 6—8) datorită a două cauze. În lunile de vară — Iulie și August — revista noastră de obicei nu apare; sunt luni de vacanță și pentru redactori și... pentru cetitori! Faptul că n'am apărut pe lunile Septembrie, Octombrie și că am întârziat apariția acestui număr de Noembrie, se datorește unei împrejurări cu totul străine de noi, și anume: greva tipografilor din Arad. Această grevă, care încă nu este aplanată, ne-a forțat să schimbăm tipografia și să apărem într'un număr de pagini mult mai redus decât acela ce s'ar fi convenit după o atâta de lungă întârziere.

Pentru continuitatea colecției pe anul în curs, numărul de față al **Hotarul**-ui însumează numerile neapărute 9-10-11 și poartă data: Noembrie 1937.

Numărul viitor va apare în ajutorul sărbătorilor.

Rugăm pe dnii abonați să ne trimită cât mai neîntârziat costul abonamentului. Sacrificiile ce le facem cu publicarea acestei reviste, merită măcar atâta încurajare din partea domnilor lor.
